

UVOD U PREGOVORE SRBIJE SA EU U OKVIRU POGLAVLJA 30

EKONOMSKI ODNOSI SA INOSTRANSTVOM

UVOD U PREGOVORE SRBIJE SA EU U OKVIRU POGLAVLJA 30

EKONOMSKI ODNOSI SA INOSTRANSTVOM

IZDAVAČI
ISAC fond
Centar za međunarodne i bezbednosne poslove
Kapetan Mišina 5
11000 Beograd
www.isac-fund.org

CEP
Centar za evropske politike
Kralja Milutina 36
11000 Beograd
www.cep.org.rs

Fondacija Friedrich Ebert
Kancelarija u Beogradu
Dositejeva 51
11000 Beograd
www.fes.rs

IZVRŠNI IZDAVAČ
Nikola PETROVIĆ

AUTORI
Ksenija SIMOVIĆ
Nebojša LAZAREVIĆ

KONSULTANT
Igor NOVAKOVIĆ

DIZAJN I PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Marko ZAKOVSKI

ŠTAMPA
GRAFOLIK
Vojvode Stepe 375
Beograd

TIRAŽ 150 kom

ISBN

Beograd 2014. godine

Ova publikacija se objavljuje u okviru aktivnosti Radne grupe za poglavlja 30 i 31 Nacionalnog konventa o EU.

SADRŽAJ

Spisak skraćenica	4
Uvodna reč	5
Svrha istraživanja	7
1. Uvod	7
2. Pravni okvir ekonomskih odnosa sa inostranstvom Evropske unije	9
3. Srbija i poglavlje 30: Činjenice i brojke	11
4. Srbija i Svetska trgovinska organizacija	15
4.1 Tretman najpovlašćenije nacije	15
4.2 Generalni sistem preferencija	16
4.3 Instrumenti zaštite trgovine	17
4.4 Trgovina uslugama	17
4.5 Trgovina i administrativni kapaciteti	18
5. Preferencijalni trgovinski aranžmani i trgovinski sporazumi Srbije	19
5.1 Sporazumi o slobodnoj trgovini Srbije	20
5.2 Bilateralni investicioni sporazumi EU	26
6. Razvojna politika i humanitarna pomoć	33
7. Bibliografija	36

SKRAĆENICE

AKP - Afričke, karipske i države Pacifika
BIS - Bilateralni investicioni sporazumi
DCI - Instrument za finansiranje razvojne saradnje
EFR - Evropski fond za razvoj
EPS - Evropska politika susedstva
EU - Evropska unija
EZ - Evropska zajednica
GATS - Opšti sporazum o trgovini uslugama
GATT - Opšti sporazum o carinama i trgovini
GSP - Generalni sistem preferencija
IAZ - Istočnoafrička zajednica
JARZ - Južnoafrička razvojna zajednica
KPR - Komitet za pomoć u razvoju
NNZ - najnerazvijenije zemlje
NPN - najpovlašćenija nacija
OECD - Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OMU- Oružje za masovno uništenje
PTA - Preferencijalni trgovinski aranžmani
SEP - Sporazum o ekonomskom partnerstvu
SEV - Savet za uzajamnu ekonomsku pomoć
SoPS - Sporazum o partnerstvu i saradnji
SSO - sve sem oružja
SSP - Sporazum o stabilizaciji i pidruživanju
STO - Svetska trgovinska organizacija
STAPIS - Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine
TTIP - Transatlantsko trgovinsko investiciono partnerstvo
UoEU - Ugovor o Evropskoj uniji
UoFEU - Ugovor o funkcionisanju Evropske unije
ZND - Zajednica nezavisnih država

UVODNA REČ

Uklanjanjem političkih prepreka u prvoj polovini 2013. godine, Srbija je konačno došla u priliku da otpočne pretpristupne pregovore sa Evropskom unijom. Pregovori su podeljeni u 35 poglavlja, od kojih su neka percipirana kao značajnija, kao što su to poglavlja 23 - Reforma pravosuđa i osnovna prava i 24 - Pravda, sloboda i bezbednost, kao i poglavlje 35 - Ostala pitanja (Kosovo). U slučajevima procesa pristupanja drugih država, u javnosti i ekspertskoj zajednici Poglavlje 30 – Ekonomski odnosi sa inostranstvom uglavnom je bilo tretirano kao „tehničko“ i stoga lako za zatvaranje. Međutim, u slučaju Srbije, ovo poglavlje se odnosi i na ekonomske aspekte saradnje sa pojedinim trećim zemljama, među kojima je svakako najznačajnija Rusija. Takođe, za razliku od drugih zemalja koje su pristupale EU, Srbija još uvek nije članica Svetske trgovinske organizacije.

Bez obzira na stalni porast privredne saradnje sa Evropskom unijom i državama bliskog susedstva, koje su takođe u procesu pristupanja uniji, u našoj javnosti a pre svega medijima, često se ističe da je upravo saradnja sa trećim zemljama onaj ključni činilac i „šansa“ za pokretanje privrednog razvoja. Ne sporeći značaj saradnje sa trećim tržištima, bitno je istaći da će Srbija, kao kandidat za članstvo, morati da redefiniše ekonomske i političke odnose sa trećim državama na način da to odgovara zajedničkim politikama koje države članice sprovode u evropskom okviru. Ova redefinicija odnosa ne mora nužno biti ni izazovna ni dramatična, ukoliko političari, privrednici i eksperti pokrenu zamajac reformi na vreme, kako bi se država pripremila, a interesi Srbije zaštitili na konstruktivan način.

Svrha ove studije je upravo da ponudi prvu informaciju o sadržaju pregovora u poglavlju 30, i ponudi osnovu za početak javne debate o ovim pitanjima. U njoj su na sažeti način izneti osnovni izazovi i nedoumice koji nas kao državu čekaju tokom pregovora. Publikacija takođe predstavlja i prvi proizvod partnerstva i zajedničkog rada Centra za međunarodne i bezbednosne poslove (ISAC fond) i Centra za evropske politike (CEP), na podršci i praćenju pregovora u poglavlju 30 u sledećem periodu.

Milan Pajević

predsedavajući Savetodavnog odbora
Centar za međunarodne i bezbednosne poslove –
ISAC fond

Nebojša Lazarević

direktor
Centar za evropske politike (CEP)

SVRHA ISTRAŽIVANJA:

Uvodna studija u poglavlje 30 "Ekonomski odnosi sa inostranstvom" pregovaračkog okvira Srbije sa Evropskom unijom (EU), ima za cilj da doprinese što efikasnijoj pripremi Srbije za pregovore o pristupanju EU. Ona bi takođe trebalo da doprinese boljem razumevanju samog poglavlja, kao i njegovih implikacija na Srbiju i njenu ekonomiju. Studija će ukratko predstaviti trenutni položaj Srbije u odnosu na ovo pregovaračko poglavlje, tako što će obraditi glavna pitanja, odnosno "teme" kojih se EU dotakla u toku pregovora sa svojim najnovijim članicama (uglavnom Hrvatskom, ali takođe i ostalim državama istočnog proširenja). Te teme, osim zakonodavstva EU, takođe obuhvataju i znatan broj važnih pitanja kao što su pregovori Srbije i Svetske trgovinske organizacije (STO), trgovinski odnosi sa Rusijom, ali i sa državama potpisnicama Centralnoevropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA). Studija će napraviti osvrt ne samo na reforme koje su potrebne radi uspešnog zaključivanja poglavlja, već i na perspektivu Srbije kao članice EU.

1. UVOD

U ovom trenutku, koji je od velike važnosti za Srbiju s obzirom na početak pregovora o priključivanju EU, neophodno je razviti i sprovesti pažljivu i detaljnu pregovaračku strategiju za sva poglavlja. Pre svega je neophodno da strategija bude zasnovana na naučnim istraživanjima, detaljnoj analizi trenutnog stanja, kao i na sagledavanju prethodnih pregovaračkih iskustava, zarad boljeg razumevanja posledica koje se u budućnosti mogu očekivati. U poslednjoj deceniji brojna socio-ekonomska pitanja često su rešavana zasebno i tretirana kao jedinstveni fenomen, dok je malo napora preduzeto u cilju identifikovanja grešaka i nedostataka koji predstavljaju srž tih pitanja.

Poglavlje 30 "Ekonomski odnosi sa inostranstvom" pregovaračkog okvira uglavnom se odnosi na propise u vezi sa zajedničkom trgovinskom politikom EU, međunarodnom trgovinom (uključujući i dužnosti i obaveze članica STO), trgovinskim sporazumima EU sa trećim državama, kao i na razvojnu i humanitarnu pomoć državama u razvoju i najmanje razvijenim državama. Tom poglavlju se ne može pristupiti uobičajenom metodom „business as usual“, već upravo horizontalnim pristupom koji je esencijalan prilikom kreiranja praktičnih politika. Teme njime obuhvaćene usko su povezane sa temama iz drugih poglavlja, te su stoga od velike važnosti efikasni administrativni kapaciteti koji su u stanju da se bave svim međusektorskim pitanjima.

Uvreženo je mišljenje se da će poglavlje 30 biti relativno lako zaključeno tokom pretpristupnih pregovora. U svakom slučaju, kada je Srbija u pitanju, ne bi ga trebalo potcenjivati, s obzirom na to da ima veliki uticaj i na ekonomiju, ali i na spoljne odnose države. *Acquis communautaire* (pravne tekovine EU), koji se odnosi na sadržaj poglavlja 30, mora biti prihvaćen u cilju nastavka pregovora, ali je takođe potrebno braniti pregovaračku poziciju Srbije, posebno kada su u pitanju posledice koje će primena tih reformskih zakona imati na srpsku ekonomiju. Uprkos tome što se zakonodavstvo EU u toj oblasti sastoji od direktiva i regulativa, koji najčešće imaju direktan uticaj na države članice, potrebno je ispitati izazove koji nas očekuju prilikom njihovog sprovođenja kao i njihov uticaj, i dati njihovu procenu iz perspektive Srbije.

Kako bi Srbija uspešno pristupila otvaranju poglavlja i pregovorima, veoma značajno da postoji jasna ideja o negativnim posledicama, ali i pozitivnim stranama usvajanja i sprovođenja pravnog okvira EU. Stoga je veoma važno da se ispituju sve relevantne pravne odredbe EU, uslovi koje ona postavlja, kao i uticaj koji će na Srbiju ostaviti odnos EU i njenih strateških trgovinskih partnera van okvira unije (EU 28).

Poglavljje 30 pre svega obuhvata opšta evropska trgovinska pitanja kao što su trgovina i trgovinski sporazumi sa trećim državama koji u velikoj meri proističu iz međunarodnih sporazuma (npr. kao što je slučaj sa STO). Zatim, u delu koji se odnosi na razvojnu politiku, poglavljje se bavi odnosima sa međunarodnim organizacijama u formi međunarodne razvojne saradnje i humanitarne pomoći. Stoga, jedan od zahteva je i da se dokaže odgovarajući kapacitet koji bi država članica trebalo da poseduje, a koji je neophodan za proaktivno učešće u stvaranju praktičnih politika i njihovom sprovođenju u složenoj evropskoj „areni“.

Kako je EU sistem u kome su horizontalne mere osnova skoro svakog zakonodavnog akta, poglavljje 30 ne predstavlja izuzetak. Kao što je prethodno navedeno, ono je usko povezano sa ostalim poglavljima, i to na isti način kao što su sve praktične politike EU međusobno povezane, baš zbog njihovog horizontalnog uticaja. Pitanja ekonomskih odnosa sa inostranstvom i trgovinske politike su u bliskoj vezi sa praktičnim politikama i zakonodavnim okvirom po kojima funkcioniše jedinstveno tržište (slobodan promet robe, usluga i kapitala), kao i okvirom koje se tiče carinske unije EU, državne pomoći i politike o konkurenciji.

Za funkcionisanje jedinstvenog tržišta i carinske unije je veoma važno obezbediti jedinstvene propise o uvozu i izvozu kao što su zajednička carinska tarifa (koja predstavlja njihov osnov), „antidamping“ politika, zaštitne mere, mere protiv subvencionisanog uvoza ili nezakonite trgovinske prakse, kao i kvantitativne restrikcije i trgovinske zabrane koje predstavljaju dopunu spoljno-političkih odluka kako bi se ostvario jedinstveni stav država članica nasuprot trećim državama. Jasno je da prethodno spomenuta pitanja mogu biti veoma sporna, te je potrebno detaljno i dubinsko proučavanje mogućih implikacija po državu u procesu pristupanja, pre svega u pogledu niza komercijalnih sporazuma sa državama van EU. Veoma je bitno naglasiti da je zajednička trgovinska politika od velikog političkog značaja, pošto njome EU utvrđuje svoj položaj u globalnoj trgovinskoj areni, i promovira svoju razvojnu politiku „trgovina umesto pomoći“, koja se između ostalog ogleda u preferencijalnom tretmanu kada je u pitanju izvoz iz zemalja u razvoju.

Shodno tome, poglavljje 30 je prilično opširno i podrazumeva da će Srbija morati da prihvati međunarodne obaveze EU. U početku bi to moglo predstavljati teret, ali ukoliko pregovori budu uspešno organizovani i zaključeni, teme obrađene u poglavlju 30 bi mogle postati neke od najvažnijih pokretača razvoja u budućnosti, što bi Srbiji osiguralo priznanje i pristup tržištima određenih država, kojima bi samostalno teško pristupila. Prema tome, neophodno je da Srbija prikaže na koji način namerava da poboljša svoju politiku u datim oblastima.

Tokom proteklih nekoliko godina, kroz bilateralnu saradnju, Evropska komisija je sprovela brojne programe u cilju uspešnog reformisanja pravno-institucionalnog okvira Srbije.

Primećeno je da je usvajanje amandmana na zakone u određenim oblastima dovelo do suprotnih efekata, što je za posledicu imalo negativan uticaj na poslovno okruženje. Do takvog razvoja događaja došlo je pošto se u obzir nisu uzimali nepredvidivost određenih faktora, nova pravna nesigurnost, povećan regulatorni rizik, kao i mnogi drugi faktori čije su posledice bile veći nameti na poslovanje. U skladu sa gorepomenutim posledicama, takva vrsta politike sigurno izaziva veliku štetu ulagačima, ekonomiji, ali pre svih građanima. U takvoj nezdravoj sredini ni domaći ni strani ulagači ne mogu svoje poslovne odluke zasnivati na javnoj politici. To će se negativno odraziti na proces pregovora o pristupanju Srbije EU, kao i na status država kada postane punopravna članica.

Prema tome analiza kao što je ova koju imate u rukama, čiji je cilj da predstavi dugoročnu studiju izvodljivosti spoljnotrgovinske politike Srbije, takođe bi mogla biti od velike koristi za rad Privredne komore Srbije. Štaviše, može da ukaže na način na koji će se ekonomski odnosi sa inostranstvom Srbije vremenom menjati. Takav uvid bi mogao biti od koristi poslovnim i trgovinskim akterima, u pojašnjavanju izazova procesa pristupanja kako bi se upoznali sa neposrednim promenama koje se očekuju na tržištu. Analiza koja je pred Vama bi mogla doprineti stvaranju sigurne i predvidive poslovne sredine, a samim tim i sredine privlačnije za direktne strane investicije, a koje će zauzvrat takođe garantovati stabilan i koherentan napredak ka članstvu EU.

2. PRAVNI OKVIR EKONOMSKIH ODNOSA SA INOSTRANSTVOM EVROPSKE UNIJE

Načela koja usmeravaju aktivnost EU u inostranstvu definisana su Ugovorom o Evropskoj uniji (UoEU), i navedena u članu 205 Ugovora o funkcionisanju EU (UofEU):

*'Politika Unije na međunarodnoj sceni biće vođena načelima koja su inspirisala njeno nastajanje, razvoj i proširenje, i koja želi da prenese širom sveta: demokratija, vladavina prava, univerzalnost i nedeljivost ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, poštovanje ljudskog dostojanstva, načelo jednakosti i solidarnosti, kao i poštovanje načela Povelje Ujedinjenih nacija i međunarodnog prava.'*¹

Između 1993. i 2009. godine EU su činila tri stuba: Evropska zajednica, jedinstvena spoljna i bezbednosna politika, te pravosuđe i unutrašnji poslovi, koji su se bavili ekonomskim pitanjima, spoljnom politikom i krivičnim pravosuđem. Sa stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora, EU je objedinila taj tročlani sistem i postala jedno pravno lice.

Naslov V² UoEU, koji je uveden Lisabonskim ugovorom, utvrđuje opšte odredbe za stvaranja bolje koordinisane spoljne politike Unije. Štaviše on proširuje ulogu Visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku, čineći ovu veoma značajnu ulogu EU odgovornom za organizovanje politike EU kada je u pitanju njeno spoljno delovanje, i predstavlja glas EU oko pitanja u vezi sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom.

¹ Izvor: http://eeas.europa.eu/background/index_en.htm

Uvođenjem Lisabonskog ugovora i sticanjem pravnog subjektiviteta EU je postala još značajniji međunarodni akter. To podrazumeva da EU može da zaključi međunarodne sporazume sa državama nečlanicama i međunarodnim organizacijama. Pravni okvir spoljnog delovanja Unije najbolje je opisan u petom delu UofEU, počev od člana 205, koji je prethodno citiran, dok se u nastavku opisuju odredbe koje se tiču zajedničke trgovinske politike (članovi 206-207), saradnje sa trećim državama (član 208-213), humanitarne pomoći (član 214), restriktivnih mera (član 215) i međunarodnih odnosa (član 216-219).³

ROBA DVOSTRUKE NAMENE

Kada se razmatra pravni okvir EU u oblasti trgovine, bitno je naglasiti pojedine aspekte u kojima EU igra presudnu regulatornu ulogu, kao što je u slučaju kontrole robe dvostruke namene.

Roba dvostruke namene, kako je definisano od strane EU, predstavlja "robu, softver i tehnologiju koja se obično koristi u civilne svrhe, ali koja može imati vojnu primenu, ili može doprineti širenju oružja za masovno uništenje (OMU)."⁴ S obzirom na to da veliki deo robe izvezene iz EU potpada pod tu kategoriju kontrolni režim, postavljen od strane EU, ima za cilj da unapredi privredu, posebno onaj deo koji se zasniva na istraživanjima i razvoju, što omogućava inovativnost i konkurentnost.

Režim kontrole izvoza EU predstavlja jednu regulisanu, obavezujuću i direktno primenjivu Regulativu (EC) br. 428/2009.⁵ Uredba utvrđuje kontrolna pravila, uključujući i kontrolnu listu i usaglašenu politiku sprovođenja.

U svakom slučaju, bitno je naglasiti da države članice i dalje moraju da preduzmu uzajamne mere, kako bi osigurale pravilno sprovođenje odredbi Regulative, posebno kada su u pitanju prekršaji i kazne koje se primenjuju. EU je objavila i ažurirala listu nacionalnih mera.⁶

PREGOVARAČKI PROCES

Kada je u pitanju pregovarački proces, pravni okvir iz poglavlja 30 se većinom sastoji od direktno primenjivih pravnih odredbi EU koje proističu ne samo iz njenih multilateralnih i bilateralnih obaveza u oblasti trgovine, već i iz velikog broja pojedinačnih trgovinskih mera. Neke direktive koje se tiču izvoznih kredita i robe dvostruke namene nisu direktno primenjive i iziskuju da budu inkorporirane i u nacionalno zakonodavstvo.

Od država kandidata se očekuje ne samo da postepeno usklade svoje politike usmerene ka trećim državama, već i da usklade svoje pozicije u okviru međunarodnih organizacija. Isto važi i za politike, praksu i pozicije prihvaćene na nivou EU i u drugim državama članicama.

² Naslov V Ugovora o Evropskoj uniji- Opšte odredbe o spoljnoj politici Unije i posebne odredbe o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici.

³ Konsolidovana verzija UofEU.

⁴ Evropska komisija: <http://ec.europa.eu/trade/import-and-export-rules/export-from-eu/dual-use-controls/>

⁵ Uredbe Saveta (EC) br. 428/2009 of 5 Maj 2009. god.postavljanje režima zajednice radi kontrolisanja izvoza, transfera, posredovanja i prometa artikala dvostruke namene: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:en:PDF>

⁶ Za više informacija o nacionalnim merama država članica možete pogledati: Službeni list Evropske unije http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/march/tradoc_149187.pdf

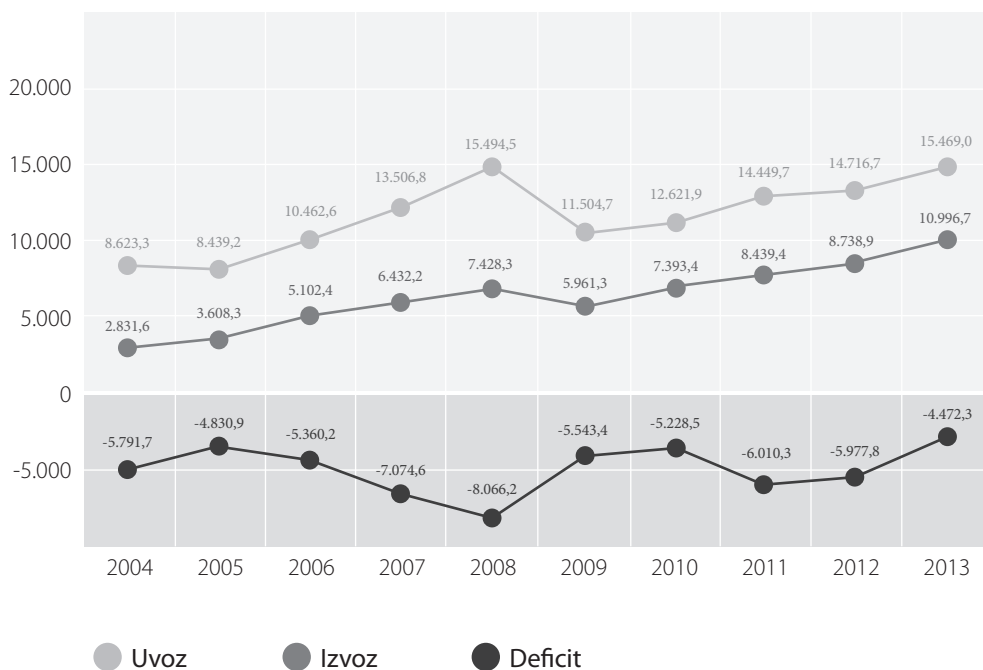
3. SRBIJA I POGLAVLJE 30: ČINJENICE I BROJKE

Srbija, kao i svaka druga država kandidat, mora da u potpunosti prihvati *acquis* i da osigura da su zakonodavni i institucionalni okvir u stanju da odgovore izazovima implementacije pravnih tekovina EU. Međutim, posledice koje proističu iz prekida postojećih trgovinskih i ekonomskih sporazuma koje je Srbija ima sa trećim državama, a zatim preuzimanje trgovinskih sporazuma i obaveza Evropske unije predstavlja veoma delikatnu temu, pošto će budući proces integracija nametnuti promene, a potom i prekid tih sporazuma. Pitanja koja se odnose na određene bilateralne sporazume obrađena su nešto kasnije. U cilju boljeg pregleda poglavlja 30 kao i svih njegovih delova, lista najvažnijih pregovaračkih pitanja biće predstavljena i objašnjena u dalje u tekstu.

PREGLED SPOLJNOTRGOVINSKE POLITIKE

Naredni pregled statističkih podataka objavljenih od strane Zavoda za statistiku Republike Srbije daje sveobuhvatnu sliku kretanja srpske trgovine u proteklih nekoliko godina, a posebno se odnosi na 2013. godinu.

Grafikon 1: Pregled trgovine Srbije od 2004 - 2013. godine (u milionima EUR)

Izvor: Republički zavod za statistiku, datum ažuriranja 04.08.2014. godine

Grafikon 2: Glavni izvozni proizvodi u 2013. godini (u milionima EUR)

STRUKTURA IZVOZA PO PROIZVODIMA U 2013. GODINI	
DRUMSKA VOZILA (UKLJUČUJUĆI I ACV VOZILA)	1.637,2
ELEKTRIČNE MAŠINE, APARATI I UREĐAJI	843,6
POVRĆE I VOĆE	503,6
ŽITARICE I PROIZVODI NA BAZI ŽITARICA	498,4
OBOJENI METALI	487,3
ODEVNI PREDMETI I PRIBOR ZA ODEVANJE	453,2
RAZNI GOTOVI PROIZVODI	386,2
PROIZVODI OD KAUČUKA	348,6
GVOŽĐE I ČELIK	306,2

Izvor: Republički zavod za statistiku, datum ažuriranja 04.08.2014. godine

Grafikon 3: Glavni uvozni proizvodi u 2013. godini (u milionima EUR)

STRUKTURA UVOZA PO PROIZVODIMA U 2013. GODINI	
DRUMSKA VOZILA (UKLJUČUJUĆI I ACV VOZILA)	1.901,4
NAFTA, NAFTINI DERIVATI I SRODNI PROIZVODI	1.458,8
GAS - PRIRODNI I INDUSTRIJSKI	693,7
ELEKTRIČNE MAŠINE, APARATI I UREĐAJI	661,4
MEDICINSKI I FARMACEUTSKI PROIZVODI	576,2
INDUSTRIJSKE MAŠINE ZA OPŠTU UPOTREBU	498,0
GVOŽĐE I ČELIK	481,6
PLASTIČNE MATERIJU U PRIMARNIM OBLICIMA	459,7
OBOJENI METALI	447,6
RAZNI GOTOVI PROIZVODI	436,7

Izvor: Republički zavod za statistiku, datum ažuriranja 04.08.2014. godine

Grafikon 4: Države u koje se najviše izvezilo u 2013. godini (u milionima EUR)

STRUKTURA IZVOZA PO ZEMLJAMA U 2013. GODINI	
ITALIJA	1.790,7
NEMAČKA	1.306,5
BOSNA I HERCEGOVINA	904,1
RUSKA FEDERACIJA	799,9
CRNA GORA	641,8
RUMUNIJA	590,9
MAKEDONIJA	433,7
SAD	368,6
SLOVENIJA	359,8
HRVATSKA	313,1

Izvor: Republički zavod za statistiku, datum ažuriranja 04.08.2014. godine

Grafikon 5: Države iz kojih se najviše uvozilo u 2013. godini (u milionima EUR)

STRUKTURA UVOZA PO ZEMLJAMA U 2013. GODINI	
ITALIJA	1.776,5
NEMAČKA	1.697,8
RUSKA FEDERACIJA	1.429,1
KINA	1.136,0
MAĐARSKA	763,9
POLJSKA	731,9
KAZAHSTAN	671,9
AUSTRIJA	476,9
FRANCUSKA	453,6
RUMUNIJA	438,4

Izvor: Republički zavod za statistiku, datum ažuriranja 04.08.2014. godine

Države članice EU su zaslužne za 62,8% od ukupne trgovine. Drugim rečima, izvoz ka EU je dostigao vrednost od 11 milijardi evra, što pokazuje povećanje od 25,8% u poređenju sa 2012. godinom. S druge strane, vrednost uvoza dostigla je 15,5 milijardi evra, što predstavlja povećanje od 5,1% za isti period. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 71,1% i bila je viša u odnosu na isti period iz prethodne godine kada je iznosila 59,4%, kada je deficit dostigao 4,5 milijardi evra, što ukazuje na smanjenje od 25,2%.⁷ Kao što je prikazano u tabelama, Srbija je najviše trgovala sa državama sa kojima je potpisala sporazum o slobodnoj trgovini, što se vidi i iz suficita od 1,25 milijardi evra koji je ostvaren kroz trgovinu sa zemljama CEFTA.⁸ Kao što je Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza (SIEPA) naglasila, Spoljna trgovina Srbije za period od januara do decembra 2013. godine je dostigla 26,5 milijardi evra, što predstavlja povećanje od 12,8%, u poređenju sa istim periodom iz 2012. godine.^{9 10}

Srbija je jedina država, izvan saveza Zajednice nezavisnih država (ZND), koja je zaključile Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom. Naime, sporazum je zaključen 2000. godine i predviđa da za robu čije je sastav poreklom iz Srbije u procentu većem od 50%, ne postoji carina na ruskom tržištu. Na posletku proces pristupanja će uticati i na odnos Srbije i mnogih država sa kojima je zaključila Sporazum o slobodnoj trgovini od kojih ističemo: Belorusija (Sporazum o slobodnoj trgovini 2009. godina), SAD (Generalni sistem preferencija 2005. godina), Turska (Asimetrična liberalizacija trgovine, Sporazum o slobodnoj trgovini 2009. godina), Evropska asocijacija za slobodnu trgovinu (EFTA) (države članice Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska, Sporazum o slobodnoj trgovini 2009. godine) i Kazahstan (Sporazum o slobodnoj trgovini, 2010. godina).

Trgovinske odnose Srbije sa Rusijom i zemljama CEFTA bi trebalo posebno ispitati u perspektivi integracije u EU, uzimajući pri tom u obzir iskustvo Hrvatske, i greške koje je načinila u procesu pridruživanja. Analiza ekonomskih implikacija, do kojih dolazi nakon pristupanja Hrvatske EU, kao i njeno povlačenje iz CEFTA pruža značajan uvid u odlike „post-pristupne“ trgovine sa zemljama jugoistočne Evrope koje nisu članice EU. Štaviše, to nudi mogućnost izmene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju radi stvaranja perioda tranzicije, kojim bi se olakšalo gubljenje pozitivnih strana aranžmana u okviru CEFTA i omogućava konkurentnost na njenom tržištu bez obzira na veće carine i kvote.

⁷ Ibid.

⁸ CEFTA druga po redu među trgovinskim partnerima Srbije.

⁹ Podaci koje je koristila Siepa obrađeni su od strane Zavoda za statistiku Republike Srbije. Dostupno na: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite>

¹⁰ SIEPA- <http://siepa.gov.rs/en/index-en/import-from-serbia/foreign-trade-data/2013.html>

4. SRBIJA I SVETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA

Svetska trgovinska organizacija (STO) je sastavljena ne samo od vlada država članica već i od carinskih teritorija (kao što je EU). Značaj te organizacije se zasniva na trgovinskim okvirima koje je EU postavila državama članicama i koji predstavljaju garanciju da će odluke u vezi sa trgovinom biti zasnovane na konsenzusu. Pre svega, STO predstavlja forum za multilateralne trgovinske pregovore, ta organizacija rešava trgovinske sporove između država, određuje osnovna pravila trgovine putem sporazuma i pažljivo nadgleda trgovinsku politiku svih članica kroz takozvani "mehanizam ocene trgovinske politike". Kao što je slučaj i u toku procesa pristupanja EU, tako i pristupanje STO zahteva "prihvatanje pravila STO koja su na snazi kao i održavanje pregovora sa postojećim članicama o obavezama koje bi država u procesu pristupanja trebalo da ispuni."¹¹

Srbija je svoju prijavu STO podnela 2004. godine i od tada je prošla kroz niz pravnih i strukturalnih reformi kako bi ispunila kriterijume potrebne za dobijanje punopravnog članstva u toj organizaciji. Dana 13. juna 2013. godine, njena ekscelencija gospođa *Mari-Kler Sord Kapra*, koja predsedava radnom grupom STO, poželela je Srbiji "uspešan poslednji krug pregovora o pristupanju sa nadom da će ona taj cilj i dostići."¹² Članstvo Srbije u STO se smatra neophodnim iz više razloga, jedan od očiglednijih su prestiž i beneficije, dok se drugi odnosi na reforme koje su potrebne radi uspešnog procesa pristupanja EU. Očekuje se da će pristupanje STO trajno doprineti procesu ekonomskih reformi i održivog razvoja države.

EU je bila najveća podrška Srbiji prilikom pregovora o pristupanju STO. Međutim, bila je nepokolebljiva u slučajevima neusklađenosti između zakona Srbije i *acquis-a* EU, kao što je bio slučaj sa genetski modifikovanim organizmima (GMO) tokom leta 2013. godine. Predviđa se da će Srbija dostići članstvo u STO uskoro, ukoliko usvoji neophodne zakonske izmene kojima bi se uredila oblast promet određenih GMO, kao i izmene nekih drugih zakona kao što je zakon koji reguliše porez na promet alkoholnih pića.

4.1. TRETMAN NAJPOVLAŠĆENIJE NACIJE

Princip najpovlašćenije nacije (NPN), u okviru sporazuma STO, garantuje da "države ne mogu da vrše diskriminaciju svojih trgovinskih partnera. Ukoliko se nekome odobri poseban tretman (kao što je spuštanje carine na neki njihov proizvod) isto se mora učiniti i za sve ostale članice STO."¹³ Srž tog principa leži u tome da sve članice imaju isti tretman "najpovlašćenijeg" trgovinskog partnera. Ukoliko neka država daje veće beneficije jednom trgovinskom partneru, isti "najpovlašćeniji" tretman mora da pruži i ostalim članicama STO da bi svi bili "najpovlašćeniji". Taj princip je važan za skoro sve sporazume STO (GATT¹⁴, GATS¹⁵, TRIPS¹⁶), ali u različitim sporazumima može doći do manjih izmena.

¹¹ European Commission TRADE. Trgovinska politika: EU i STO. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-and-wto/>

¹² STO. Srbija na nekoliko koraka od zaključivanja pregovora o pridruživanju STO 13. jun 2013. godine. Dostupno na: http://www.wto.org/english/news_e/news13_e/acc_srb_13jun13_e.htm

¹³ STO. Principi trgovinskog sistema: Razumevanje STO. Dostupno na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm

¹⁴ Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT), koji upravlja trgovinom robe.

¹⁵ Opšti sporazum o trgovini uslugama (GATS), koji upravlja trgovinom uslugama.

¹⁶ Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine.

Važno je napomenuti da, iako princip NPN predstavlja opšti sistem, on takođe uključuje izuzetke. Kao što je napomenuto od strane STO "države mogu da uspostave Sporazum o slobodnoj trgovini koji se odnosi samo na robu kojom se trguje unutar grupe - čime se diskriminiše roba koja dolazi van nje. Takođe, STO može da dozvoli zemljama u razvoju da pristupe njenom tržištu. Štaviše, jedna država može da uvede zabranu na proizvode sa kojima određene države obavljaju nepravičnu trgovinu. U slučaju usluga, pod izvesnim okolnostima, državama je dozvoljeno da vrše diskriminaciju", ali takvi izuzeci se dozvoljavaju samo pod strogim uslovima. Ono što se najčešće dešava jeste da dolazi do primene principa NPN, što znači da "svaki put kada neka država spusti trgovinsku barijeru ili otvori tržište mora da učini isto za robu i usluge ostalih trgovinskih partnera - bez obzira na to da li su bogati ili siromašni, slabi ili jaki."¹⁷

4.2. GENERALNI SISTEM PREFERENCIJA

Generalni sistem preferencija predstavlja izuzetak kada je u pitanju princip NPN, koji obavezuje sve članice STO da uvoz iz ostalih država članica tretiraju na isti način kao i uvoz "najpovlašćenijih" trgovinskih partnera. Zapravo, NPN zahteva od članica STO da uvoz iz svih ostalih članica tretiraju na isti način, pre svega tako što će uvesti jednake carine. Generalni sistem preferencija oslobađa članice STO principa najpovlašćenije nacije, u cilju spuštanja carina za najnerazvijenije države, a da se pri tome ne spuštaju carine bogatim državama.

Pošto će Srbija biti deo carinske unije, moraće da primenjuje sve sporazume o slobodnoj trgovini, kao i svaki zasebni (preferencijalni ili nepreferencijalni) sporazum o trgovini koji EU odobrava određenim trećim državama, uključujući i Generalni sistem preferencija (GSP). Taj sistem ili preferencijalna šema se uglavnom koristi u EU da bi se omogućilo izvoznici iz zemalja u razvoju da plate niži porez na izvoz na jedinstveno tržište EU. Kao što je komisija potvrdila, cilj toga je da se zemljama u razvoju odobri pristup tržištu EU i da se omogući njihov ekonomski rast.

Generalni sistem preferencija uključuje tri mogućnosti:

- » **Standardni plan** – ponuda zemljama u razvoju da im se u velikoj meri smanje carinske tarife (putem njihovog delimičnog ili kompletnog ukidanja)
- » **"GSP+"** – povećane povlastice podrazumevaju kompletno ukidanje carinskih tarifa. Ta mogućnost prati prethodnu, ali se odobrava samo onim državama koje ratifikuju i usvoje međunarodne konvencije koje se odnose na ljudska i radnička prava, životnu sredinu i dobru vladavinu.
- » **"Sve osim oružja" (SOO)** – odobrava najnerazvijenijim zemljama (NNZ) bescarinske kvote-bescarinski pristup svim proizvodima sem oružja i municiji.

Generalni sistem preferencija je reformisan u EU a primena novih povlastica je otpočeta 1. januara 2014. godine kroz propis 978/2012. Plan zahteva novu reviziju s obzirom da situacija u zemljama u razvoju nije uvek jednaka. Da bi se poštovali kriterijumi¹⁸ i jedinstvo u povlasticama, EU kao i druge zemlje van nje koje imaju sistem preferencijala moraju neprestano da ažuriraju i proveraju listu "korisnika povlastica".

¹⁷ Svetska trgovinska organizacija. Principi trgovinskog sistema. Dostupno na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm#seebox

¹⁸ Kriterijumi koji se uglavnom odnose na indeks razvoja, poštovanje ljudskih prava, kao i drugi kriterijumi koji se baziraju na već postojećim kriterijumima UN i njihovih agencija.

Novoreformisani sistem zahteva strožiju evaluaciju situacije¹⁹ u kojoj se nalaze korisnici i ojačava praktične politike koje garantuju bolje poštovanje ljudskih prava, kao i procedura koje će postati “još transparentnije, sa jasnijim, bolje definisanim zakonskim principima i objektivnim kriterijumima”.²⁰

4.3. INSTRUMENTI ZAŠTITE TRGOVINE

Kada se govori o instrumentima zaštite trgovine, ono što se pod time podrazumeva su mere koje je EU uvela radi zaštite proizvođača od nepravilne trgovine robom, od subvencionisanog uvoza, ili mogućih promena u trgovinskim tokovima koji bi mogli loše da utiču na ekonomiju EU.

“Instrumenti zaštite trgovine” EU koji su takođe priznati od strane STO su sledeći:

- » **“Antidamping” pravila** – koja se odnose na bilo kakvo “srozavanje” cena, što podrazumeva bilo kakvu aktivnost koja uključuje “izvoz proizvoda u EU po cenama nižim od normalne vrednosti proizvoda (domaća cena proizvoda ili cena proizvodnje) na domaćem tržištu.”²¹
- » **Pravila protiv subvencija** – to su pravila protiv bilo koje vrste subvencionisanja, što podrazumeva svaki “finansijski doprinos od strane (ili u ime) vlade ili javnog tela koje je primaocu to dodelilo.”²²
- » **Zaštitni instrumenti** – zapravo predstavljaju instrumente koji se koriste samo u retkim prilikama kada privreda EU “može biti pogođena nepredviđenim, naglim i iznenadnim porastom uvoza.”²³

Te instrumente zaštite trgovine EU je uvela prvenstveno da bi obnovila i obezbedila konkurentsku sredinu kada je u pitanju privreda EU u slučaju da dođe do ispoljavanja štetnih efekata trgovine. Komisija je 2012. godine predložila, a zatim i održala javnu diskusiju na temu modernizacije instrumenata zaštite trgovine. Modernizacija tih instrumenata je smatrana neophodnom da bi se prilagodio “pravilnik EU koji bi trebalo da se dotakne nepravedne konkurencije počev od “dampinga cena” i subvencionisanog uvoza, pa sve do savremenih izazova sa kojima se suočava ekonomija EU.”²⁴

4.4. TRGOVINA USLUGAMA

Trgovina uslugama podrazumeva trgovinu nematerijalnim dobrima između proizvođača i potrošača koji se nalaze u različitim zemljama. Za trgovinu uslugama nasuprot trgovini robom postoji određeniji posebni sporazum koji se naziva – Opšti sporazum o trgovini uslugama (GATS).

¹⁹ Ekonomski, socijalni, politički itd.

²⁰ Evropska komisija. Trgovina – Opšti sistem preferencijala (GSP).

Dostupno na: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm

²¹ Evropska komisija. Trgovina.

Dostupno na: http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/anti-dumping/index_en.htm

²² Za više informacija pogledajte: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/anti-subsidy/>

²³ Za više informacija pogledajte: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/safeguards/>

²⁴ Evropska komisija. Trade. Press. 10. april 2013. godine. Dostupno na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=885>

Po definiciji Trgovine uslugama i načinima snabdevanja GATS-a (Član I: 2), podrazumeva sledeća četiri načina²⁵:

NAČIN 1: PREKOGRANIČNA TRGOVINA

Korisnik prima usluge iz inostranstva putem sredstava telekomunikacija ili poštanskom infrastrukturom. Takvo snabdevanje može da uključuje konsultantske usluge ili izveštaje o istraživanju tržišta, telemedicinske savete, edukaciju na daljinu ili arhitektonske crteže

NAČIN 2: POTROŠNJA U INOSTRANSTVU

Državljeni jedne države se sele u inostranstvo kao turisti, studenti ili pacijenti da bi pristupili potrebnim uslugama.

NAČIN 3: KOMERCIJALNO PRISUSTVO

Usluga se pruža putem ogranaka, filijala ili strane predstavničke kancelarije osnovanih na lokalnu (banaka, lanaca hotela, građevinskih firmi koje dolaze iz druge države)

NAČIN 4: KRETANJE FIZIČKIH LICA

Strani državljanin nudi usluge u državi kao nezavisni snabdevač (konsultant, zdravstveni radnik) ili kao zaposleni kod snabdevača uslugama (konsultantskoj firmi, bolnici, građevinskoj firmi).

4.5. TRGOVINA I ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

Administrativni kapaciteti igraju presudnu ulogu u funkcionisanju i nadgledanju izvoznih i uvoznih aktivnosti. Može se reći da je u tom sektoru Srbiji potrebna dodatna podrška radi uspešnog stvaranja kapaciteta i usklađivanja trgovinskog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU i sporazumima STO. Povrh toga, da bi država kandidat postala punopravni član EU mora da, kao što je navedeno u Ugovoru o Evropskoj uniji, "preduzme sve potrebne mere, opšte ili posebne, da bi se osiguralo ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz sporazuma propisanim aktima institucija Unije." A da bi se to ostvarilo mora da postoji administrativni kapacitet koji će ispuniti očekivanja i suočiti se sa izazovima nakon pristupanja. Štaviše, država kandidat, mora da pokaže da je spremna da se uključi u donošenje odluka i stvaranje politika u okviru složenog sistema EU. Kada se radi o trgovini, s obzirom da je to pitanje koje treba horizontalno rešavati unutar vlade, efikasni administrativni kapaciteti, kao i odvažno donošenje političkih odluka i sistem koordinacije su od velike važnosti.

S obzirom na to da je ostvaren određeni napredak u stvaranju funkcionalne tržišne konkurencije, kao i u usklađivanju zakona koji se odnose na tehničke aspekte slobodnog prometa robe, veoma je važno ojačati trgovinske aktivnosti kako bi se država osposobila da izdrži međunarodnu konkurenciju i uticaje slobodnog tržišta kada uđe u punopravno

²⁵ Opšti sporazum o trgovini uslugama. Uvod str. 4. 29. mart 2006. godine (3776.4).

²⁶ Konsolidovana verzija UoEU, Član 4(3) [bivši član 10 Ugovora o Evropskoj zajednici]

članstvo EU. Potrebna je strategija za unapređivanje izvoza na nivou države, kao i institucionalni kapaciteti za poboljšanje i regulisanje izvoza, koji moraju biti napredniji i modernizovaniji. To zahteva dodatno obrazovanje državnih službenika, kao i povećanje broja stručnog kadra. Vladine agencije kao što je SIEPA²⁷, suštinski su važne za unapređenje trgovine i mogućnosti investiranja u Srbiju, kao i za ažuriranje informacija, što je značajno za efikasno stvaranje politika i razvojnih strategija.

5. PREFERENCIJALNI TRGOVINSKI ARANŽMANI I TRGOVINSKI SPORAZUMI SRBIJE

Preferencijalni trgovinski aranžmani (PTA)²⁸ se utvrđuju u slučajevima jednostranih trgovinskih povlastica. Oni uključuju šemu generalnog sistema preferencijala (kao što je prethodno objašnjeno), kao i druge preferencijalne šeme koje nisu uzajamne i kojih se Generalni savet odrekao. STO mora biti obavještena o svim preferencijalnim trgovinskim aranžmanima da bi ih mogla svrstati u bazu PTA, koja se može uvek konsultovati na njihovoj internet stranici.²⁹ U datom kontekstu je veoma bitno pomenuti regionalne trgovinske sporazume, između dva ili više partnera, uključujući i sporazume o slobodnoj trgovini i carinskoj uniji.

PTA stvaraju trgovinski blok koji omogućava preferencijalni pristup određenim proizvodima koji dolaze iz država učesnica u aranžmanu. Preferencijalni pristup uglavnom podrazumeva smanjenje carinskih tarifa, a da se pri tome one ne ukinu potpuno. PTA predstavljaju prvu fazu ekonomskih integracija između država ili „članica“ i obično imaju za cilj da u budućnosti postanu zona slobodne trgovine, što se postiže u skladu sa Opštim sporazumom o carinama i trgovini. Sve zone slobodne trgovine, carinske unije, jedinstvena tržišta, ekonomske unije, carine i monetarne unije se zapravo smatraju unapređenim oblicima prvobitnih aranžmana preferencijane trgovine.

Preferencijalni trgovinski aranžmani mogu imati multilateralnu³⁰ ili bilateralnu³¹ formu.

U Srbiji pravni osnov zakona o preferencijalnom poreklu predstavlja sledeće:

- » Carinski zakon (“Službeni glasnik RS” br. 18/10), Član 37.
- » Propisi o carinski -odobrenom postupanju sa robom (“Službeni glasnik RS” br. 93/10), Član 66-97).
- » Trgovinski sporazumi zaključeni i sprovedeni od strane Republike Srbije i drugih država ili grupa država koje dozvoljavaju preferencijalni carinski tretman (sporazumi o slobodnoj trgovini sadrže protokole o poreklu koji su deo međunarodnih sporazuma i postavljaju uslove i pravila za utvrđivanje porekla robe).³²

²⁷ Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza.

²⁸ Takođe „preferencijalna trgovinska oblast.”

²⁹ <http://ptadb.wto.org/>

³⁰ Primer: Globalni sistem preferencijalne trgovine između zemalja u razvoju.

³¹ Primer: EU – države AKP

³² Za više informacija partite link: <http://www.upravacarina.rs/en/BusinessCommunity/OriginofGoods/Pages/OriginofGoods.aspx>

5.1 SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI SRBIJE

- » *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Srbije i Evropske unije koji je stupio na snagu 1. septembra 2013. godine;*
- » *Sporazum o izmeni i pristupanju prvobitnom Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini – CEFTA 2006;*
- » *Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Turske;*
- » *Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i država potpisnica EFTA;*
- » *Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom;*
- » *Sporazum o slobodnoj trgovini sa Belorusijom;*
- » *Sporazum o slobodnoj trgovini sa Kazahstanom.*

Tabela 1: Trgovinski sporazumi (2013. godina)

Tržište	Trgovinski sporazum	Broj stanovnika
EU	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (od sept. 2013)	507.069.424
SAD	Generalni sistem preferencija	318.861.000
Rusija, Belorusija i Kazahstan	Ugovor o slobodnoj trgovini	168.640.600
CEFTA	Ugovor o slobodnoj trgovini	20.054.383
EFTA	Ugovor o slobodnoj trgovini	13.389.956
Turska	Ugovor o slobodnoj trgovini	76.484.000
Ukupno		1.104.499.363

Nota bene: U vezi sa trgovinskim sporazumima sa EU - početkom 2013. godine Privremeni sporazum o trgovini je još bio na snazi dok se od septembra 2013. godine primenjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

5.1.1 SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU (SSP)

Dana 1. septembra 2013. godine, stupio je na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između EU i Srbije. Kao što je navedeno od strane Evropske komisije, „Sporazum uspostavlja pravila za sveobuhvatno partnerstvo između Srbije i EU, koji će negovati slobodnu trgovinu između dve strane”.³³ Efikasno primenjivanje sporazuma pruža beneficije u trgovinskim odnosima i u približavanju procesu pristupanja. Od 1. januara 2009. godine Srbija jednostrano primenjuje Privremeni trgovinski sporazum čime je ostvarila pozitivan učinak u sprovođenju obaveza Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Zona slobodne trgovine između Srbije i EU stvorena je za period od narednih šest godina, dok je rok za liberalizaciju trgovine određen u skladu sa mogućnostima srpske privrede da se prilagodi slobodnoj trgovini, što takođe opravdava sposobnost države da izvrši značajne reforme u procesu pristupanja. To praktično znači da je Srbija preuzela na sebe obavezu da postepeno ukida carinske tarife na robu koja potiče iz EU u toku šestogodišnjeg perioda tranzicije (do januara 2015. godine), dok je Unija odobrila slobodan ulaz robe iz Srbije na tržište EU.

³³ Evropska komisija. Saopštenje za javnost: EU i Srbija: stupanje na snagu poboljšanih zakona o saradnji. Brisel, 31. avgust 2013. godine. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-805_en.htm

Privremeni sporazum definiše tri grupe industrijskih proizvoda koji će jedan po jedan, prema osetljivosti, postati predmet trgovinske liberalizacije nakon perioda od dve, pet ili šest godina. Međutim, kada su u pitanju proizvodi koji nisu na tim listama, carinske obaveze su ukinute u momentu stupanja na snagu Privremenog sporazuma. Ključni sektori domaće privrede (kao što su automobilska industrija, keramika itd) još uvek su pod zaštitom i isti tretman uživaju tokom šestogodišnjeg tranzicionog perioda.

Kao što je Kancelarija za evropske integracije Srbije primetila, prilikom primene SSP najvažniji sektor biće sektor poljoprivrednih proizvoda.³⁴ Komisija je zapravo izjavila „da je Srbija ušla u trgovinski suficit kada su u pitanju poljoprivredni proizvodi u odnosu na EU, koji je sa 200 miliona u 2009. godini skočio na skoro 500 miliona evra u 2011. godini”.³⁵ Nakon stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ukidanje trgovinskih tarifa na poljoprivredne proizvode kao i na poljoprivredne prerađevine, ribu i riblje proizvode se postepeno postiglo tokom prelaznog perioda od šest godina, „dok dalje postoji zaštita tarifa kada su u pitanju neki proizvodi (oko 20% poljoprivrednih proizvoda). To su uglavnom „osetljivi” proizvodi kao što su mleko, meso i pšenica. Ono što je važno za poljoprivredne „sezonske proizvode” Srbije (voće i povrće), je da postoji sezonski sistem zaštite. Sporazumi takođe uključuju veće izvozne kvote na šećer i govedinu, i po prvi put uključuju godišnju kvotu na izvoz vina što bi trebalo da rezultira u povećanim investicijama u tim sektorima.

Kao što je prethodno napomenuto, neophodno je pravno usklađivanje u oblastima zaštite konkurencije, dodeljivanja državne pomoći (subvencije), prava intelektualne svojine, javnih nabavki, standardizacije, kao i zaštite potrošača, pošto *usklađeni zakoni i propisi* za te oblasti tek treba da se usvoje kako bi Srbija mogla da oseti sve beneficije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i članstva, a u vezi sa pitanjima trgovine i proizvodnje.

5.1.2 CEFTA – ORIGINALNI CENTRALNOEVROPSKI SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI (CEFTA 2006)

Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Bugarska, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Republika Crna Gora, Rumunija, Republika Srbija i Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu, u ime Kosova a u skladu sa rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, složile su se da se vode primerom prethodnog Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (između Republike Češke, Republike Mađarske, Republike Poljske, Republike Slovačke, Republike Slovenije, Republike Bugarske i Rumunije), koji je doprineo spremnosti tih zemalja za članstvo, u EU što je potvrđeno njihovim kasnijim pristupanjem. Zbog pristupanja EU sadašnje članice CEFTA 2006 su Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Republika Crna Gora, Republika Srbija i UNMIK.

CEFTA je u potpunosti u skladu sa propisima STO i EU, i time pruža odličnu mogućnost da se strane bolje pripreme za pristupanje EU i STO.

³⁴ SEIO. Za više informacija posetite zvaničnu web stranicu: <http://www.seio.gov.rs/info-servis/pres-materijal/pitanja-i-odgovori/ssp.171.html>

³⁵ Ibid.

Glavni ciljevi sporazuma su „inter alia, da se proširi trgovina robom i uslugama i da se neguju investicije putem pravičnih, stabilnih i predvidivih pravila, da se uklone trgovinske barijere, da se omogući adekvatna zaštita prava intelektualne svojine u skladu sa međunarodnim standardima i da se usklade odredbe o pitanjima politike moderne trgovine, kao što su zakoni o konkurenciji i državnoj pomoći. Takođe uključuje jasne i efikasne procedure za rešavanje sporova i olakšava postepeno stvaranje zone dijagonalne kumulacije porekla EU i zemalja zapadnog Balkana, kao što je i predviđeno u Komunikaciji Evropske komisije od 27. januara 2006. godine.”³⁶

Članstvo Srbije u “Slobodnoj zoni trgovine jugoistočne Evrope” omogućava joj neoporezovani pristup tržištu od 12 miliona potrošača. U momentu kada EU otvara pregovore sa Srbijom, veoma je važno, da se ispita način na koji će se Srbija odnositi prema tim tržištima kada postane punopravna članica EU. U tom pogledu, nedavni primer Hrvatske bi mogao pružiti značajne odgovore koji bi mogli usmeravati analizu i dovesti do određenih zaključaka.

Dana 1. jula Hrvatska je postala 28. članica EU. Shodno tome, zbog novostečenog statusa, ona je napustila CEFTA u skladu sa trgovinskim propisima EU. Nakon pristupanja, trgovina Hrvatske sa njenim vanevropskim partnerima zavisi samo od pojedinačnih sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa svakom od država kandidata, kao što je slučaj za ostale države članice EU. Prema tome, na veliki deo izvoza iz Hrvatske, kada su u pitanju države potpisnice CEFTA, nametnute su nove ili veće uvozne tarife i kvote. To može predstavljati opterećenje za jednu državu, pogotovo ukoliko se velike kvote uvoza i izvoza ostvaruju sa ovim državama.

Kada je u pitanju pristupanje Hrvatske EU, Komisija je sprovela niz pregovora sa ostalim zemljama CEFTA, sa ciljem da izdejstvuje određene izmene u njihovim Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju, kako bi na taj način nadoknadila pristupanje Hrvatske EU. To je imalo za cilj da se Hrvatskoj „omogući period tranzicije nakon jula 2013. godine.”³⁷ U svakom slučaju s obzirom na novonastalu situaciju, nijedna država potpisnica CEFTA nije spremna niti voljna da se odrekne preferencijalnog trgovinskog režima koji ima sa Hrvatskom. Druge države CEFTA to vide kao „mogućnost da steknu konkurentsku prednost u odnosu na Hrvatske proizvode i da steknu udeo na tržištu.”³⁸ Posle EU, Bosna i Hercegovina je najveći trgovinski partner Hrvatskoj, što je stavlja u delikatnu poziciju, jer kako statistički podaci pokazuju, „u prvoj polovini 2012. godine, 59% ukupnog izvoza Hrvatske na tržište CEFTA je izvezeno u Bosnu i Hercegovinu, dok je 55% ukupnog uvoza iz CEFTA došlo opet preko Bosne i Hercegovine.”³⁹ Poljoprivredni proizvodi su predstavljali najproblematičniji sektor, pošto je 45% hrvatskog izvoza iz ovog sektora bilo namenjeno tržištu CEFTA.

Hrvatski proizvodi su bili dominantni na tržištu CEFTA, ali sa ulaskom u EU i prilagođavanjem tarifa, ti proizvodi su postali mnogo skuplji, a samim tim i nekonkurentni na tržištu CEFTA. Sa druge strane, Hrvatska je dobila neograničen pristup jedinstvenom tržištu koje broji 500

³⁶ SEIO. Za više informacija posetite zvaničnu web stranicu: <http://www.seio.gov.rs/info-servis/pres-materijal/pitanja-i-odgovori/ssp.171.html>

³⁷ CEFTA. Za više informacija posetite zvaničnu web stranicu: <http://www.cefta.int/>

³⁸ Ana Kotevska. Croatia's EU Accession: Economic Implications for the Balkan Countries. Poslovni izveštaj. Dostupno na: <http://www.pecob.eu/croatia-eu-economic-implications-balkan>

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

miliona potrošača, ali kao "pridošlica" ona mora da izgradi reputaciju za svoje proizvode i da postane konkurentnija. Prema tome bilo bi veoma teško izvršiti analizu troškova i beneficija. Izlazak Hrvatske iz CEFTA podrazumeva da će popularnost njenih proizvoda (uglavnom zbog većih cena) opasti u odnosu na druge države članice CEFTA. Ministarstvo spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija Srbije objavilo je, krajem maja 2013. godine, da očekuje da pristupanje Hrvatske EU dovede do dominacije Srbije u regionu CEFTA. Privredna komora Srbije je izjavila da podržava novoutvrđene tarife i kvote na hrvatske proizvode, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Srbije i EU, i da veruje da će taj režim podržavati i negovati domaću poljoprivredu i proizvođače hrane, i da će postojati mogućnost povećanja izvoza naročito prema Bosni i Hercegovini.

Čak i ako Srbija, zahvaljujući izlasku Hrvatske, trenutno ima vođstvo na tržištu CEFTA ona mora da se ugleda na njen primer i da osmisli izlaznu strategiju da bi bolje odreagovala u datom momentu kada će morati da postupi na isti način kao i Hrvatska. Primer Hrvatske zapravo pokazuje da napuštanje CEFTA podrazumeva preduzimanje nekih ozbiljnih mera, kada je u pitanju sektor poljoprivrednih proizvoda, što bi u budućnosti moglo biti problematično i za Srbiju. Veći uticaj na poljoprivredne proizvode u poređenju sa industrijskim proizvodima je prisutan pre svega što su oni regulisani posebnim propisima EU (veterinarski propisi, propisi o proizvodnji i obradi), kao i kvotama koje će države CEFTA morati da prihvate da bi mogle u budućnosti da trguju i na tržištu Hrvatske kao i na tržištu EU.

Preliminarne procene hrvatskog Ministarstva za poljoprivredu pokazuju da, sa ulaskom u EU i sa promenom trgovinskog režima sa CEFTA, dolazi do očekivanog porasta u operativnim troškovima zbog većih carina. U svakom slučaju, kao što Ministarstvo napominje "... hrvatska industrija hrane ima ogromne investicije u nekim susednim državama članicama CEFTA, tako da će i u tom pogledu, kroz proizvodnju u svojim postrojenjima moći da ublaži deo negativnog efekata."⁴⁰ Međutim ti nemiri, pogotovo u „periodu tranzicije“, mogu dovesti do ozbiljnih ekonomskih gubitaka, i stoga bi Srbija trebalo da uskladi svoju trgovinsku politiku prema CEFTA sa ciljevima koje želi da ostvari u procesu integracija.

5.1.3 RUSIJA

Sporazum o slobodnoj trgovini između Srbije i Rusije potpisan je u avgustu 2000. godine. Taj sporazum je od velikog značaja za srpsku ekonomiju, pošto čini Srbiju posebno atraktivnom za strane investitore u proizvodnom sektoru. Sporazumom je utvrđeno da se za "proizvode koji su proizvedeni u Srbiji, odnosno čijih 51% porekla dolazi iz Srbije", smatra da su poreklom iz Srbije i time su oslobođeni carine prilikom izvoza u Rusiju."⁴¹ Taj sporazum ni u kom slučaju ne bi trebalo potcenjivati, jer je često navođen kao jedan od najvažnijih faktora za privlačenje stranih investicija u Srbiju.

Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom nudi mnogobrojne mogućnosti za povećanje konkurentnosti privrede tih zemalja, i takođe značajno doprinosi rastu izvoza iz tih zemalja. Prema Sporazumu veliki broj roba je izuzet od carine. Jedan od uslova koji garantuje

⁴⁰ CEFTA after Croatia Joins the EU: Commotion at the Top." Business and finance, 24. december 2013. godine.

Dostupno na: <http://bif.rs/2013/12/cefta-after-croatia-joins-the-eu-commotion-at-the-top/#sthash.KD11YHu9.dpuf1>

⁴¹ SIEPA. Dostupno na: <http://siepa.gov.rs/en/index-en/invest-in-serbia/liberalized-trade.html>

povlašćeni tretman umanjivanja carina (po povoljnoj stopi od 1%) jeste dokaz da je roba poreklom iz Srbije i da je posebno namenjena za rusko tržište. Revizija liste proizvoda, koji se dodaju ili skidaju sa liste, vrši se jednom godišnje.

Značaj takvog dogovora leži u činjenici da je Srbija jedina država u Evropi (pored Crne Gore) koja je zaključila Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom. Taj dogovor nudi ogroman potencijal za srpsku industriju, pošto omogućuje stranim investitorima da planiraju kako da ulažu u proizvodna postrojenja u Srbiji, "sa krajnjim ciljem da se ta roba izvozi na tržišta Rusije, Belorusije i Kazahstana."⁴²

Međutim, kada je u pitanju proces pristupanja Srbije EU, Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom kao i sa Belorusijom i Kazahstanom, mogao bi predstavljati problem ne samo za pregovore, već i za srpsku ekonomiju u budućnosti. Beneficije koje Srbija ima zahvaljujući tom sporazumu više neće važiti, jer će se ona morati prilagoditi sporazumima koje EU ima sa tim državama. Imajući u vidu prethodno pomenute statističke podatke, to bi za Srbiju moglo predstavljati problem, jer Rusija kao i teritorija carinske unije Rusije, Belorusije i Kazahstana, sa populacijom od preko 168 miliona, predstavlja značajno izvozno tržište za Srbiju.

Drugi problem koji predstavlja predmet rasprave je uvoz gasa iz Rusije. Srbija po povoljnoj ceni uvozi gas iz Rusije kojim se snabdevaju mnoga domaćinstva, kao i industrijski pogoni. Srbija bi neminovno izgubila takve prednosti usvajanjem sporazuma koje EU ima sa Rusijom, kada bi postala punopravna članica EU. Međutim, gubitak dobrih ekonomskih odnosa treba izbeći. Prilikom pregovora treba staviti akcenat na beneficije koje bi Srbija, kao članica EU, imala zbog takvih odnosa, jer EU ni u kom slučaju nema koristi od toga da bilo koja od njenih članica, sadašnjih ili budućih, ima ekonomske gubitke koji će kasnije imati uticaja na jedinstveno tržište, tako da te probleme treba proučavati i obratiti na njih pažnju prilikom pregovora.

5.1.4 BELORUSIJA

Sporazum o slobodnoj trgovini sa Belorusijom predviđa uzajamno ukidanje carinskih i necarinskih obaveza na trgovinu. Sporazum ima samo nekoliko izuzetaka, kao što su šećer, alkohol i cigarete kao i polovni automobili, autobusi i gume.⁴³

5.1.5 KAZAHSTAN

Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Kazahstana potpisan je u oktobru 2010. godine; stupio je na snagu gotovo odmah nakon što je Kazahstan pristupio carinskoj uniji Rusije i Belorusije.

Kao što je slučaj sa sporazumom sa Belorusijom, potpisnice neće "naplaćivati carinske obaveze, naknade i troškove jedna drugoj kada su u pitanju proizvodi koji potiču iz jedne države, a namenjeni su drugoj državi potpisnici sporazuma".⁴⁴ Izuzeci u slučaju određenih proizvoda navedeni u aneksu su podložni carinama u skladu sa nacionalnim zakonima.

⁴² Sasa Vracar, Agreement on Free Trade with Russia Expanded, JPM Newsletter, Avgust 2011. godine.

Dostupno na: <http://serbia-business.eu/wp-content/uploads/2012/12/agreement-on-free-trade-with-russia-expanded.pdf>

⁴³ Agencija za strane investicije i promociju izvoza - SIEPA. Za više informacija: <http://siepa.gov.rs/en/index-en/invest-in-serbia/liberalized-trade.html>

⁴⁴ Ibid.

Taj sporazum je zaključen radi unapređenja i ojačanja zajedničkih trgovinskih i ekonomskih veza između dve države. Njegov pozitivan uticaj „omogućava da srpska roba stekne više kupaca ne samo u Kazahstanu već i u Ruskoj Federaciji i Belorusiji, i da privuče potencijalne ulagače koji su zainteresovani za otvaranje proizvodnje u Srbiji“.⁴⁵

5.1.6 SAD

Trgovina sa Sjedinjenim Američkim Država se posmatra kroz Generalni sistem preferencija koji je prethodno opisan. Taj sistem predviđa „preferencijalni bescarinski ulaz za otprilike 4.650 proizvoda, uključujući mnoge gotove i polugotove proizvode, kao i odabrane poljoprivredne i primarne industrijske proizvode“.⁴⁶ Neki od „osetljivijih“ proizvoda (na primer. mnogi tekstilni proizvodi, proizvodi od kože i obuća) nisu uključeni u taj sistem. Lista proizvoda koji se za to kvalifikuju se pregleda i prilagođava dva puta godišnje, uz sugestiju SAD.

5.1.7 TURSKA

Trgovina između Srbije i Turske reguliše se prema modelu koji se koristi u trgovini EU. Bilateralni ekonomski Sporazum o slobodnoj trgovini se zasniva na „modelu liberalizacije trgovine, što omogućava srpskim izvozniciima da svoje proizvode izlože na veliko tursko tržište bez plaćanja carine. Roba koja je u potpunosti proizvedena u Srbiji, ili za koju je iskorišćen materijal koji je proizveden u nekoj od država EU ili država koje su u procesu pridruživanja EU, smatra se da je srpskog porekla, ukoliko je prošla kroz *“minimalni dodatni rad ili obradu u Srbiji“*.⁴⁷ Uvoz industrijskih proizvoda u Srbiju je uglavnom oslobođen carine, ali za veliku količinu robe carina će se ukidati u periodu od šest godina sa završetkom u 2015. godini.

Međutim “za trgovinu poljoprivrednim proizvodima i dalje će postojati carine, dok će se za veliki broj proizvoda niža carina utvrđivati po principu najpovoljnije nacije“.⁴⁸

5.1.8 EFTA

Island, Kneževina Lihtenštajn, Kraljevina Norveška, Švajcarska Konfederacija (države EFTA), i Republika Srbija potpisale su Sporazum o slobodnoj trgovini u Ženevi u Švajcarskoj 17. decembra 2009. godine. Sporazum je stupio na snagu 1. oktobra 2010. godine za Srbiju, Lihtenštajn i Švajcarsku, a 1. juna 2011. godine za Norvešku i Island.

EFTA liberalizuje trgovinu robom i ukida sve carinske dažbine na industrijske proizvode iz Srbije, uključujući i ribu i ostale morske proizvode. Srbija se složila sa tim da postepeno uklanja carinske dažbine na uvoz industrijskih proizvoda iz država EFTA do 2014. godine“.⁴⁹ EFTA je takođe omogućila dodatne poljoprivredne dogovore između pojedinačnih država EFTA i Srbije, što predstavlja značajan ulog za stvaranje zone slobodne trgovine.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Agencija za regionalni razvoj jug. Dostupno na: <http://rra-jug.rs/en/free-trade-agreements/>

⁴⁸ SIEPA. dostpno na: <http://siepa.gov.rs/en/index-en/invest-in-serbia/liberalized-trade.html>

⁴⁹ EFTA. Dostupno na: <http://www.efta.int/free-trade/free-trade-agreements/serbia>

Kao što se u Sporazumu napominje, države prekidaju „svoje aktivno učešće u procesu Evromediterranskih ekonomskih integracija izražavajući svoju spremnost da zajednički traže načine da ojačaju proces“. EFTA zapravo samo ojačava poziciju Srbije u procesu priključivanja EU, i priprema je za ekonomske odnose kakve EU ima sa tim državama.

5.2 BILATERALNI INVESTICIONI SPORAZUMI EU

Nakon Lisabonskog ugovora države članice su dodelile EU isključivu nadležnost direktnim stranim investicijama EU (Član 207 UoFEU), uključujući i bilateralne investicione sporazume sa zemljama van EU (BIS). To je predstavljalo veliku promenu na globalnom nivou, jer je promenilo status bilateralnih investicionih sporazuma sa državama van EU koji su postojali u tom trenutku (između država članica i onih van EU).

Takve promene i nesigurnosti komplikuju međunarodno poslovno planiranje, posebno kada je u pitanju pravna zaštita koju dobijaju kompanije kada ulažu u inostranstvu. To je bio razlog zašto je EU 12. decembra 2012. godine uvela novu Regulativu br. 1219/2012 da bi očuvala pravnu zaštitu bilateralnih investicionih sporazuma država članica, koja „pojašnjava pravni status bilateralnih investicionih sporazuma zaključenih između država članica EU i država koje to nisu, kao i ulogu Evropske komisije u takvim sporazumima.“⁵⁰

Uredba omogućava državama EU da uđu u pregovore sa državama van EU, kao i da prilagode postojeće sporazume ili da pristupe novim, ali tek nakon što su obavestile i dobile odobrenje od Komisije. Čak i onda kada dobije odobrenje za pregovore, država članica mora redovno da obaveštava Komisiju o napredovanju pregovora, a Komisija može zatražiti da u njima i učestvuje. U svakom slučaju, pre potpisivanja novog sporazuma, država članica mora predati Komisiji tekst predloženog sporazuma, koja daje odobrenje za njegovo potpisivanje samo ako su svi uslovi ispoštovani. Imajući na umu Lisabonski ugovor, uredbu i procedure koje su potrebne za bilateralni investicioni sporazum, države članice se sve češće okreću EU za njihovo zaključivanje. To takođe doprinosi stvaranju „dobre poslovne klime“ jer investitori mogu da očekuju sve češće učestvovanje Komisije u sporovima koji proizilaze iz bilateralnih investicionih sporazuma sa državama van EU.

EU je pregovarala i nastavlja da pregovara o nekoliko bilateralnih trgovinskih sporazuma. Ti sporazumi često sadrže poglavlja o osnivanju i uslugama, kao i poglavlje o kretanju kapitala i naplatama.

Kao što je navedeno od strane Komisije⁵¹, tipičan sporazum se sastoji od sledećih odredbi:

- » Odredbe koja obezbeđuje da ne dođe do ograničavanja platnog prometa
- » Odredbe koja omogućava da su transakcije u vezi sa direktnim ulaganjima obavljenim u saglasnosti sa državom domaćinom ili u skladu sa odredbama datog sporazuma ne budu ograničavane.
- » Klausula koja odobrava vremenski ograničene sigurnosne mere u slučaju ozbiljnih poteškoća kod monetarnih operacija ili politike deviznog kursa; a u nekim slučajevima postoji i klauzula o mirovanju.

⁵⁰ EC. Jedinstveno tržište. Dostupno na: http://ec.europa.eu/internal_market/capital/third-countries/bilateral_relations/index_en.htm

⁵¹ Ibid.

Bilateralni investicioni sporazumi EU se usvajaju pod sledećim kategorijama:

- » Sporazumi o slobodnoj trgovini - sporazumi koji teže ka liberalizaciji kretanja kapitala, ali istovremeno i obezbeđuju neophodne sigurnosne klauzule. Sporazumi o slobodnoj trgovini biće prikazani u daljem tekstu.
- » Sporazum o partnerstvu i saradnji (SoPS) - predstavlja vrstu sporazuma koji se koristi u evropskoj politici susedstva, ali takođe postoji takav sporazum o kome se pregovara sa Kinom. Pregovori su takođe započeti sa Rusijom ažuriranjem postojećeg Sporazuma o partnerstvu i saradnji.
- » Evropska politika susedstva (EPS) - Sporazumi evropske politike susedstva predstavljaju jedan od najvažnijih tipova sporazuma. Oni pružaju susedima EU privilegovani odnos i uključuju elemente ekonomskih integracija, kao i podršku reformama u cilju stimulisanja ekonomskog i socijalnog razvoja. Politika se trenutno zasniva na SoPS sa državama istočne Evrope, a sa mediteranskim državama (Evromed) na Sporazumima o pridruživanju, kao i na zajednički odobrenim akcionim planovima za ostvarenje tih reformi.

Pregovara se o novom detaljnijem i sveobuhvatnijem sporazumu sa Ukrajinom, međutim s obzirom na tešku političku situaciju, pregovori su zaustavljeni. Uprkos tome EU se nada da će sporazum biti potpisan i da će ostali susedi slediti njen primer. Najuspešniji sporazumi su oni sa mediteranskim državama, za koje postoji mogućnost da se pretvore u sporazume o slobodnoj trgovini.

- » Sporazumi o ekonomskom partnerstvu - predstavljaju ekonomske sporazume koji promovišu trgovinu između EU i AKP država (afričke, karipske i države Pacifika)

Pošto je za dalje pregovore o poglavlju 30 od velike važnosti da je Srbija dobro upoznata sa već zaključenim sporazumima kao i sa sporazumima o kojima se pregovara, biće dat detaljni prikaz trgovinskih sporazuma EU sa trećim državama.⁵²

5.2.1 VEĆ POSTOJEĆI SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI

- a. **Kolumbija i Peru** – Sporazum o slobodnoj trgovini se privremeno primenjuje sa zemljama andskog pojasa, Kolumbijom i Peruom, sa Peruom od 1. marta 2013. godine a sa Kolumbijom od 1. avgusta 2013. godine. EU je njihov drugi po veličini trgovinski partner posle SAD-a.

Očekuje se da će poboljšani i stabilniji uslovi za trgovinu i investicije unaprediti trgovinu i investicije između dva regiona. Cilj sporazuma između EU, Kolumbije i Perua je da neguje regionalne integracije. Taj sporazum ostavlja širom otvorena vrata za ostale zemlje Andskog pojasa - Ekvador i Boliviju - da se priključe partnerstvu.

- b. **Centralna Amerika** (Kosta Rika, El Salvador, Honduras, Nikaragva i Panama) - Sporazum o pridruživanju između EU i država Centralne Amerike je odobren 1. avgusta 2013. godine od strane Evropskog parlamenta. Trgovinske uredbe sporazuma se odnose na Honduras, Nikaragvu i Panamu od 1. avgusta 2013. godine,

⁵² Kao što je Evropska komisija opisala u dokumentu MEMO- The EU's bilateral trade and investment agreements – where are we? 18. oktobar 2013. godine.

a na Kosta Riku i El Salvador od 1. oktobra 2013. godine. Taj sporazum otvara tržišta sa obe strane, što omogućava stvaranje sredine za stabilno poslovanje i investicije, i neguje integracije između EU i cele Centralne Amerike. Sporazum takođe ima za cilj da učvrsti ekonomske integracije među državama centralnoameričkog regiona. EU predstavlja drugog po redu trgovinskog partnera. U 2012. godini, ukupan trgovinski promet robe je dostigao 14 milijardi evra. Beneficije koje sa sobom donosi sporazum biće naročito bitne za ekonomiju Centralne Amerike za koju se očekuje da će biti u porastu za oko dve i po milijarde evra godišnje nakon što sporazum bude primenjivan u celom regionu.

c. **Južna Koreja** – Sporazum o slobodnoj trgovini između EU i Koreje je stupio na snagu u julu 2011. godine. To je prvi sporazum nove generacije koji je otišao mnogo dalje u uklanjanju trgovinskih barijera što je olakšalo evropskim i koreanskim kompanijama da međusobno posluju. Pošto je Sporazum o slobodnoj trgovini smanjio uvozne carinske tarife za evropske proizvode na korejskog granici, izvoz EU u tu azijsku državu je značajno porastao, što je omogućilo trgovinski suficit EU po prvi put za 15 godina.

d. **Meksiko** – Otkad je ovaj sveobuhvatni Sporazum o slobodnoj trgovini stupio na snagu u oktobru 2000. godine, ukupna bilateralna trgovina se udvostručila, sa 21.7 milijardi u 2000. godini na 47.1 milijardu evra u 2012. godini. Susretom na marginima Samita EU i Zajednica država Latinske Amerike i država Kariba (EU-CELAC) u Santjagu januara 2013. godine, EU i Meksiko su se složile da moraju da istraže opcije za modernizaciju sporazuma. Novi pregovori bi trebalo da prodube postojeće odredbe, ali i da uključe oblasti koje nisu obuhvaćene postojećim sporazumom, kao što su usluge, investicije, javne nabavke, trgovinski zakoni itd.

e. **Sporazumi o ekonomskom partnerstvu** se sprovode u okviru tri regiona: **Karibi** (petnaest država koje formiraju Forum grupe afričkih, karipskih i država Pacifika - CARIFORUM), **Pacifik** (jedina zemlja koja trenutno sprovodi Sporazum je Papua Nova Gvineja) kao i **istočna i južna Afrika** (četiri države – Zimbabve, Mauricijus i Sejšeli).

f. **Južna Afrika** – Južna Afrika je najveći trgovinski partner EU u Africi. Sporazum o trgovini, razvoju i saradnji je stupio na snagu 2000. godine, čime je ustanovljena zona slobodne trgovine koja pokriva 90% bilateralne trgovine između EU i Južne Afrike. Liberalizacija je izvršena do 2012. godine. Južna Afrika je uključena u dalje pregovore sa EU, koji predstavljaju deo *Južnoafričke razvojne zajednice (JARZ) Sporazum o ekonomskom partnerstvu*.

g. **Čile** – EU i Čile su zaključile Sporazum o pridruživanju 2012. godine. Taj sporazum uključuje sveobuhvatni Sporazum o slobodnoj trgovini, koji obuhvata sve trgovinske odnose između te dve države. On je stupio na snagu u februaru 2003. godine. Posle SAD, EU predstavlja drugog po veličini uvoznika u Čile. Dok EU predstavlja treće po veličini izvozno tržište Čilea, nakon skorašnjeg uspona Kine kao važnog izvoznog tržišta EU.

5.2.2 ZAKLJUČENI SPORAZUMI O SLOBODNOJ TRGOVINI KOJI SE JOŠ NE PRIMENJUJU

- a. **Susedi sa istoka** – EU je nedavno zaključila pregovore o dubinskoj i sveobuhvatnoj zoni slobodne trgovine (DCFTA) sa Moldavijom, Jermenijom, i Gruzijom. DCFTA čine deo Sporazuma o pridruživanju te tri države. Očekuje se da će stupiti na snagu u jesen 2014. godine. Njegovo sprovođenje bi trebalo da olakša pristup robi i uslugama kako samoj EU tako i njenim susedima sa istoka. Štaviše, on će osigurati stvaranje otvorene, stabilne i predvidive pravne sredine, što će ići u korist kako poslovanju tako i potrošačima sa obe strane. Na Samitu istočnog partnerstva u Vilnjusu, održanom 2013. godine, EU i Jermenija su se složile da postoji potreba ne samo da se ažurira akcioni plan između EU i Jermenije, već i da se postojeći okvir saradnje proširi.
- b. **Ukrajina** – EU i Ukrajina su u decembru 2011. godine potpisale Sporazum o dubinskoj i sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini (DCFTA). Dana 15 maja 2013. godine, Komisija je usvojila predloge na odluke Saveta u vezi sa potpisivanjem i privremenim sprovođenjem Sporazuma o pridruživanju EU i Ukrajine, uključujući i deo koji se odnosi na trgovinu. Sledeći korak predstavlja potpisivanje sporazuma od strane Saveta, kada se za to steknu politički uslovi. Dana 1. oktobra 2013. godine, komesar za trgovinu EU, Karl De Guht, je posetio Kijev da bi sa vladom Ukrajine razgovarao o trenutnom stanju. Međutim, s obzirom na političku nestabilnost Ukrajine, Sporazum o slobodnoj trgovini nije zaključen. To je izazivalo ozlojeđenost građana, kao i negativna osećanja prema vladi što je i dovelo do protesta. Pregovori su neko vreme bili zamrznuti, ali 27. juna 2014. godine Ukrajina je, zajedno sa Moldavijom i Gruzijom, potpisala Sporazum o pridruživanju, što je omogućilo osnivanje dubinske i sveobuhvatne bilateralne zone slobodne trgovine sa EU. To se smatra važnim korakom i predstavlja uspeh novih ukrajinskih vlasti. Iako je teško uvesti određene ekonomske odredbe, s obzirom na situaciju u Ukrajini, stručnjaci Evropske komisije procenjuju da će dogovor povećati ukrajinski nacionalni dohodak za oko 1.2 milijarde evra (1.6 milijardi dolara) godišnje.
- c. **Singapur** – Pregovori oko Sporazuma o slobodnoj trgovini između EU i Singapura zaključeni su u decembru 2012. godine (IP/12/1380) a Sporazum je iniciran 20. septembra 2013. godine u Singapuru (IP/13/849). Procedure koje omogućavaju njegovo stupanje na snagu bi trebalo da budu zaključene krajem 2014. godine.
- To predstavlja drugi po redu takav sporazum sa ključnim azijskim trgovinskim partnerom, nakon Sporazuma o slobodnoj trgovini između Koreje i EU, a prvi sa jednom od deset članica Asocijacije nacija jugoistočne Azije (ASEAN). Kada bude u potpunosti sproveden, dogovor će otvoriti oba tržišta u raznim sektorima. Singapur je nadaleko najveći trgovinski partner EU u jugoistočnoj Aziji, i zaslužan je za otprilike trećinu trgovine robom i uslugama između EU i zemalja ASEAN-a, a zaslužan je i za tri petine investicionih akcija između dva regiona. Preko 9.000 kompanija je osnovalo svoje regionalno sedište u Singapuru
- d. **Centralna Amerika** - Sporazum o pridruživanju između EU i Centralne Amerike sada uključuje sve države sem Gvatemale. Procedure koje su neophodne za primenu tog sporazuma u Gvatemali su u pripremi i očekuje se da će biti finalizovane u bliskoj budućnosti.

Takođe treba spomenuti pet privremenih sporazuma o ekonomskom partnerstvu sa afričkim, karipskim i državama Pacifika, o kojima se pregovara, ali koji još nisu stupili na snagu. To su sporazumi sa Obalom Slonovače, Centralnom Afrikom (Kamerunom), sa Južnoafričkom razvojnog zajednicom, Ganom i sa Istočnoafričkom zajednicom.

5.2.3 PREGOVORI KOJI SU U TOKU

a. **Kanada** – Predsednik komisije Žoze Manuel Barozo i kanadski premijer Stiven Harper su 18. oktobra 2013. godine postigli politički dogovor o ključnim pojedinostima Sveobuhvatnog ekonomskog i trgovinskog sporazuma (CETA). Biće to prvi trgovinski sporazum između EU i jedne države članice G8. To će ukloniti preko 99% carinskih tarifa između njih i stvoriti značajne mogućnosti pristupa novom tržištu kada se radi o uslugama i investicijama. Na osnovu političkog sporazuma, tehnički deo pregovora se morati završiti da bi se zaključio pravni tekst sporazuma.

U 2012. godini, Kanada je bila dvanaesti po važnosti trgovinski partner EU, dok je za Kanadu EU drugi po redu trgovinski partner, posle Sjedinjenih Američkih Država. Vrednost bilateralne trgovine robom između EU i Kanade je u 2012. godini iznosila 61.8 milijardi evra. Ekonomsko istraživanje koje su zajedno sprovele EU i Kanada, pokazalo je da bi Sveobuhvatni sporazum o slobodnoj trgovini povećao bilateralnu trgovinu za nekih 25.7 milijardi evra.

Dana 26. septembra 2014. godine, predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo i kanadski premijer Stiven Harper dali su izjavu koja potvrđuje zaključivanje pregovora oko Sveobuhvatnog ekonomskog i trgovinskog sporazuma (CETA) između Kanade i EU.

b. **Sjedinjene Američke Države** - Prva runda pregovora o Transatlanskom trgovinskom investicionom partnerstvu (nadalje TTIP) trajala je između 8-12. jula 2013. godine u Vašingtonu. Pregovaračke grupe su odredile svoje pristupe i ambicije u dvadeset različitih oblasti koje su obuhvaćene TTIP-om, uključujući i carinske obaveze i tehničke standarde za robu proizvedenu sa obe strane Atlantika. Do sada je održano sedam rundi pregovora, poslednja je održana krajem septembra 2014. godine. Inicijativa Transatlantskog sporazuma se zasniva na preporukama Radne grupe na visokom nivou EU i SAD, koja je zadužena za zaposlenje i razvoj, i koja od kraja 2011. godine usmerava razmatranje o budućim odnosima između EU i SAD. Prema nezavisnoj studiji Centra za istraživanje ekonomske politike iz Londona, ambiciozno i sveobuhvatno Transatlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo bi EU moglo da donese ekonomske dobitke od 119 milijardi evra godišnje, nakon što Sporazum bude u potpunosti sproveden. Velike nade se polažu u taj Sporazum, s obzirom na to da pojedina nezavisna istraživanja ukazuju da bi i ekonomija EU, kao i ekonomija SAD, imale velike koristi od njegovog sprovođenja. U svakom slučaju, to bi bio sporazum koji bi uključivao dve velike ekonomije sa različitim regulatornim sistemima, koji se veoma razlikuju u pojedinim oblastima, i zbog toga se može očekivati da pregovori potraju još neko vreme.

c. **Japan** – Pregovori o Sporazumu o slobodnoj trgovini između EU i Japana započeti su u aprilu 2011. godine i do sada je održano šest pregovaračkih rundi (april, jun, i oktobar 2013. godine i januar, mart/april i jul 2014. godine. Četnaest radnih grupa se fokusiralo na različite delove pregovaračkog teksta, uključujući trgovinu robom,

uslugama, takođe su se fokusirali na investicije, konkurenciju, javne nabavke i održivi razvoj. Japan, posle Kine, predstavlja drugog po veličini trgovinskog partnera EU u Aziji. Sporazum o slobodnoj trgovini bi mogao da poveća BDP u EU za 0.6%, kao i da unapredi izvoz u Japan za trećinu. Kao rezultat tog sporazuma očekuje se 400,000 dodatnih radnih mesta u EU. Komisija je svesna zabrinutosti u nekim državama članicama kao i u industrijskim sektorima, posebno kada su u pitanju bescarinske barijere u Japanu. Upravo to je razlog iz kog se Komisija dogovorila sa Japanom, čak i pre početka pregovora, da Evropa može da prekine pregovore nakon jedne godine ukoliko Japan ne pokaže da uklanja određene bescarinske barijere.

d. Udruženje nacija jugoistočne Azije (ASEAN) – U ovom trenutku EU pregovara sa četiri države tog regiona. Pregovori o slobodnoj trgovini sa Singapurom započeti su 2010. godine uspešno su zaključeni u decembru prošle godine, a sporazum je iniciran 20. septembra 2013. godine u Singapuru. Međutim, razgovori o zaštiti investicija koji su započeti tek nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, koji je EU dao nove nadležnosti u toj oblasti, još su u toku. Dana 18. oktobra, Savet je usvojio mandat koji će Evropskoj komisiji omogućiti da započne pregovore o investicijama sa ostalim državama ASEAN. U međuvremenu, pregovori o Sporazumu o slobodnoj trgovini sa Malezijom i Vijetnamom se nastavljaju. Tajland je bilateralne pregovore sa EU započeo u martu ove godine, a druga runda pregovora je održana na Tajlandu između 16. i 20. septembra 2013. godine.

EU je spremna da otpočne pregovore sa ostalim partnerima iz ASEAN u nadi da će jednoga dana integrisati te ugovore u globalni trgovinski sporazum između regiona. Danas je ASEAN treći po redu trgovinski partner EU van Evrope, iza SAD i Kine, ali se nalazi prilično ispred ostalih partnera. Trgovina robom sa državama članicama ASEAN je u 2012. godini iznosila 191 milijardu, a trgovina uslugama 51 milijardu evra u 2011. godini.

e. Južni Mediteran - EU je do sada održala tri runde pregovora oko sveobuhvatnog sporazuma o slobodnoj trgovini (DCFTA) sa Marokom. Taj ugovor bi trebalo da ojača trgovinske odnose između EU i Maroka proširivanjem već postojećih sporazuma, uključujući i Sporazum o pridruživanju iz 2000. godine, Sporazum o poljoprivrednim proizvodima, obrađenim poljoprivrednim i ribljim proizvodima iz 2012. godine.

Maroko je prva mediteranska država koja je stupila u pregovore o potpisivanju sveobuhvatnog trgovinskog sporazuma sa EU. Savet takođe ima mandat da sličan proces započne sa Tunisom, Egiptom i Jordanom.

f. Indija - Od početka pregovora 2007. godine ostvaren je suštinski napredak. Sada je potrebno da obe strane prođu kroz završnu fazu i sklope dogovor. Indija je veliko tržište od milijardu ljudi, koje je i dalje u porastu i predstavlja ne samo važnog trgovinskog partnera EU, već i sve veću globalnu ekonomsku silu.

g. Mercosur⁵³ – Na ministarskom sastanku trgovine između EU i država članica Mercosur-a, koji je održan u Santjagu 26. januara 2013. godine, EU i Mercosur su se složili da razmene ponude o ustupcima u vezi sa pristupom na tržište robe, usluga,

⁵³ Southern Common Market- ekonomsko- politički sporazum između Argentine, Brazila, Paragvaja, Urugvaja i Venecuele, i Bolivije koja je u procesu priključivanja.

javnih nabavki, a da se to desi najkasnije u posljednjem kvartalu 2013. godine. Proces u vezi sa pripremanjem tih ponuda još uvek traje. Pregovori oko Sporazuma o pridruživanju između EU i Merkosur-a su započeti 2000. godine, ali su suspendovani 2004. godine zbog razlika u mišljenju oko trgovinskog dela ugovora.

Pregovori su nastavljeni u maju 2010. godine. Od tada, održano je devet pregovaračkih rundi između EU i Merkosur-a, koje su se više fokusirale na trgovinske zakone nego na smanjenje carinskih dažbina.

h. Zalivski savet za saradnju – Zalivski savet za saradnju je 2008. godine suspendovao pregovore o slobodnoj trgovini. I dalje postoji neformalni kontakt između pregovaračkih strana.

i. Afričke, karipske i države Pacifika (AKP) – Sporazumi o ekonomskom partnerstvu (SEP) predstavljaju trgovinsko i razvojno partnerstvo između EU i afričkih, karipskih i država Pacifika (AKP), i zasnovani su na Sporazumu iz Kotonoa koji je zaključen 2000. godine. Cilj im je da se utemelji slobodan pristup robe iz afričkih, karipskih i država Pacifika na tržište EU, da se neguju trgovinski odnosi i privuku investicije radi promovisanja održivog razvoja. Pregovori su započeti 2012. godine i obuhvatili su sedam regionalnih grupa: zapadnu Afriku, centralnu Afriku, istočnu i južnu Afriku, Istočnoafričku zajednicu (IAZ), Južnoafričku razvojnu zajednicu (JARZ) SEP, Karibe (CARIFORUM) i Pacifik. EU nastavlja da pregovara sa svima sem sa CARIFORUM-om sa kojim je u 2008. godini potpisala Sporazum o potpunom ekonomskom partnerstvu.

Pregovori EU i Južnoafričke zajednice, kao i oni sa Južnoafričkom razvojnom zajednicom, nalaze su u odlučujućoj fazi. Napredak se razlikuje kada je u pitanju ostatak podsaharske Afrike. Evropski komesar Karl De Guht je obišao četiri afričke države: Keniju, (deo IAZ), Namibiju, Bocvanu i Južnu Afriku (članice JARZ-SEP grupa) u periodu od 15. do 19. jula 2013. godine, i tada je iskoristio priliku da razgovara o načinima ojačavanja trgovinskih i investicionih odnosa sa afričkim regionima, putem sveobuhvatnih trgovinskih i razvojnih partnerstva, a u okvirima Sporazuma o ekonomskom partnerstvu.

6. RAZVOJNA POLITIKA I HUMANITARNA POMOĆ

Unija se zalaže za politiku razvoja, što predstavlja jednu od suštinskih praktičnih politika pored spoljne, bezbednosne i trgovinske politike.⁵⁴ Prema evropskom konsenzusu o razvoju, primarna svrha evropske pomoći je iskorenjivanje siromaštva i u tom pogledu najsiromašnije zemlje imaju prioritet. EU bi trebalo da poveća i uskladi pomoć koju nudi, a šira politika EU bi trebala u svoj okvir da uključi podršku razvoju u devet oblasti kojima je potrebna intervencija: trgovini, regionalnim integracijama, životnoj sredini i prirodnim resursima, infrastrukturi, energiji, ruralnom razvoju, upravljanju, demokratiji i ljudskim pravima, miru i bezbednosti, ljudskom razvoju, socijalnom jedinstvu i zapošljavanju.⁵⁵ EU je najveći svetski donator pomoći, ako u obzir uzmemo fondove kojima Komisija raspolaže, kao i bilateralne doprinose država članica, koji iznose više od 40% zvanične globalne humanitarne pomoći i više od pola zvanične globalne razvojne pomoći.⁵⁶

U tom pogledu, EU ima nameru da doprinese iskorenjivanju siromaštva, stimulanju održivog razvoja i približavanju milenijumskim razvojnim ciljevima Ujedinjenih nacija, radi tih ciljeva EU je uspostavila različite instrumente koji za cilj imaju pojačavanje efekata njenog rada. Generalni direktorat za razvoj i saradnju – Europe Aid, nadležan je za dizajniranje razvojne politike EU kao i za dostavljanje pomoći u Afriku, na Karibe i Pacifik (AKP); Aziju i centralnu Aziju; Latinsku Ameriku; Region Persijskog zaliva; susede EU i Rusiju uz pomoć ostalih institucija EU, međunarodnih organizacija i civilnog društva. Od Amsterdamskog ugovora u kom je posebno naznačeno pod članom 178. UoEU, da se ciljevi razvojne politike moraju uzimati u obzir, ukoliko se razmatraju neke druge politike koje mogu da imaju efekata na zemlje u razvoju. Postupak **Usklađivanja razvojnih politika** EU učvršćuje taj pristup, zalaže se za dosledno usaglašavanje protivrečnosti tih politika i time olakšava njihovu sinergiju u slučaju da one utiču na zemlje u razvoju.⁵⁷

Glavni instrument za obezbeđivanje razvojne pomoći afričkim, karipskim i zemljama Pacifika, kao i inostranim državama i teritorijama jeste Evropski fond za razvoj (EFR) koji finansiraju države članice i koji nije deo opšteg budžeta.⁵⁸ Instrument za finansiranje razvojne saradnje (DCI) unapredio je mere koje su bile usmerene ka ojačavanju geografske saradnje sa zemljama u razvoju, koje je prethodno Komitet za pomoć u razvoju u okviru Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD/DAC) odredio da prime pomoć.⁵⁹

Generalni direktorat Humanitarna pomoć za rast i razvoj i civilna zaštita – ECHO u svome radu prati principe propisane od strane Evropskog Konsenzusa o humanitarnoj pomoći, kao što su. humanost, neutralnost, nepristrasnost, i nezavisnost, a koji predstavljaju načine intervenisanja u trećim zemljama zahvaćenim katastrofom ili konfliktom, koji nisu inicirani od njih samih. Doslednost u pružanju *ad hoc* humanitarne pomoći EU,

⁵⁴ Za više informacija pogledati: The European Consensus on Development Policy. 2006/C OJ 46/01. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:046:0001:0019:EN:PDF>; and The European Consensus on Humanitarian Aid. 2008/C OJ 25/01. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:025:0001:0012:EN:PDF>

⁵⁵ Evropski Konsenzus o razvojnoj politici.

⁵⁶ European Commission DG ECHO. Dostupno na: http://ec.europa.eu/echo/funding/finances_en.htm

⁵⁷ Policy Coherence for Development - Accelerating progress towards attaining the Millennium Development Goals [COM(2005) 134 final - not published in the Official Journal].

⁵⁸ Inostrane države i teritorije su u vezi sa 6 država članica: Danskom, Francuskom, Holandijom, Portugalom, Španijom i UK.

⁵⁹ Uredba (EK) br. 1905/2006 Evropskog parlamenta i veća, 18. decembar 2006. godine utemeljuje instrument finansiranja razvojne saradnje. OJ L 378, 27.12.2006.

doprinelo je učvršćivanju njene poziciju civilne sile na međunarodnoj areni. Od kada je Lisabonski ugovor stupio na snagu, akcija humanitarne pomoći EU se vodi pod članom 214. UoFEU, kojim je po prvi put zakonski odvojena od razvojne politike. Aktivnosti Komisije sežu mnogo dalje od pomoći nakon katastrofa. Naime mehanizam civilne zaštite EU obuhvata ceo dijapazon pomoći, kao što su prevencija, spremnost, odgovor na katastrofu i njeno prevazilaženje. Civilna zaštita je takođe obuhvaćena u cilju efikasnijeg koordinisanja odgovora na katastrofu i korišćenja resursa.

Razvojna politika, politika humanitarne pomoći, kao i druge zajedničke politike EU obuhvaćene su u *acquis communautaire*. Drugim rečima, to znači da države kandidati za članstvo moraju da menjaju i primenjuju relevantne zakone, te da nakon ulaska u članstvo učestvuju u finansiranju razvojne pomoći, ali i u donošenju relevantnih odluka i njihovom njihovom sprovođenju. Stoga, država koja je pristupila EU mora da dokaže svoju sposobnost učestvovanja u donošenju odluka EU oko ovih pitanja, a država u procesu pristupanja mora da ima adekvatne administrativne kapacitete koji bi joj omogućili ispunjavanje obaveza koje članstvo u EU propisuje u datim oblastima. Kada je u pitanju oblast politike humanitarne pomoći i razvoja koja potpada pod poglavlje 30, države članice moraju ne samo da se pridržavaju pravnog okvira EU i međunarodnih obaveza, već moraju i da se posvete razvojnim i humanitarnim politikama EU. Prilikom promene politika i pozicija EU i država članica prema trećim zemljama, države kandidati moraju da se pridržavaju tih promena.

Prema tome, kao što je Istočno proširenje pokazalo, bitno je da se ne potcenjuje važnost koju ta oblast nosi za države kandidate pri pristupanju EU. U slučaju Srbije, talasi proširenja iz 2004, 2007 i 2013. godine predstavljaju veoma važne lekcije koje se mogu primeniti u narednom periodu, i koje je poželjno detaljno ispitati, jer te države imaju slično zakonodavstvo i suočavaju se sa sličnim izazovima. Primećeno je da je u slučaju Istočnog proširenja, EU veoma kasno shvatila sa kojim će se posledicama susresti države kandidati. Štaviše, s obzirom na to da su zemlje istočnog bloka imale iskustva sa humanitarnom pomoći jedino putem Saveta za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV), koji je pre svega počivao na ideološkoj i političkoj agendi, zaključeno je da te države ne poseduju značajnu tradiciju razvojne pomoći, a da pri tom ne postoji politika razvojne saradnje u modernom smislu, dok „stare“ države članice EU imaju dugu istoriju politike razvojne saradnje koja je vođena strateškim, ekonomskim, ali i bezbednosnim interesima.⁶⁰ Stoga, u vreme njihovog pristupanja, države centralne i istočne Evrope su bile u „jedinstvenom položaju primalaca pomoći od EU, dok su se gotovo istovremeno pripremale da i same postanu donator.“⁶¹

Pre svega bi trebalo napomenuti da Srbija mora da uspostavi svoju razvojnu politiku, jer je njena saradnja sa zemljama u razvoju okončana nakon pada socijalizma. Srbija je primalac pomoći i do sada je, kada su u pitanju razvojna politika i politika humanitarne pomoći, samo delimično pružala ad hoc pomoć državama van EU i to samo u pojedinim slučajevima, naročito kada su u pitanju prirodne katastrofe.⁶² Od 2009. godine kada je

⁶⁰ Michaux, V. EU Enlargement: a brake on development cooperation?. The Courier ACP-EU, Jul -August. 2002. godine.

⁶¹ Carbone, M. "Development Policy" in EU Enlargement, N. Nugent (ed). Palgrave: Basingstoke, pp. 242-52. 2004. godina.

⁶² European Commission. Commission Staff Working Paper. Analytical Report Accompanying the document. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union. Brussels, October 12, 2012. COM (2011) 668. Dostupno na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_rapport_2011_en.pdf

Srbija usvojila zakon o vanrednim situacijama, otvoren je Sektor za upravljanje vanrednim situacijama, koji čini deo sistema upravljanja vanrednim stanjem u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, i koji je zadužen za koordinaciju aktivnosti svih institucija u vanrednim situacijama. I dalje ne postoji zakon o razvojnoj politici i slanju humanitarne pomoći, niti postoje relevantne administrativne strukture, što ukazuje na potrebu stvaranja zakonskog okvira na kom bi se temeljile aktivnosti države u tim oblastima prema trećim zemljama, a u skladu sa relevantnim politikama, ciljevima i principima EU.

Zaključeno da bi na početku procesa priključivanja, države kandidati trebale da uspostave odgovarajuću administrativnu infrastrukturu i da poseduju neophodno razumevanje problema sa kojima se suočavaju zemlje u razvoju. Počev od toga, izgradnja birokratskih kapaciteta je neophodna radi obnavljanja institucionalne memorije i usvajanja vrednosti doniranja koje promoviše EU. Nadalje, trebalo bi da se usvoji politički okvir u cilju formulisanja posebnih interesa i prioriteta države u okviru oblasti razvojne saradnje, koji bi za uzvrat trebalo da ima pozitivan uticaj na podizanje svesti u okviru populacije. Trebalo bi se fokusirati na sledeće izazove: količinu pomoći, kvalitet pomoći, kao i na geografski fokus i dijapazon pomoći.⁶³ Prema tome, postoji mogućnost da se oformi telo u okviru vlade Srbije koje bi upravljalo i bilo sposobno za razvijanje saradnje i humanitarne pomoći. Na primer, uporedna praksa pokazuje da ovakvo telo postoji u slučaju Crne Gore. Na primer, mnoge države članice su stvorile odeljenje u okviru Ministarstva spoljnjih poslova. Prema tome, trebalo bi da se prouči Evropski konsenzus o razvoju, jer on sa sobom nosi razvojnu strategiju EU, ciljeve, zajedničke vrednosti i principe radi njihovog ugrađivanja u nacionalnu spoljnu politiku. S obzirom na to da Srbija nema zakon o razvojnoj i humanitarnoj pomoći, mora se ispitati mogućnost stvaranja strategije pružanja pomoći. Povrh toga, kao što je prethodno napomenuto, Srbija je do sada bila primalac pomoći (odnosno korisnik pomoći), a trebalo bi se pozabaviti mogućnošću da ona postane donator, i to ne samo u *ad hoc* situacijama. Štaviše, Srbija nema nikakvu vrstu priznatog okvira koji se odnosi na nacionalne nevladine organizacije, čiji je cilj pružanje pomoći u trećim zemljama, upravo u momentu kad akademska zajednica ističe ključnu ulogu civilnog društva u razvojnoj politici.⁶⁴

⁶³ Carbone, M.

⁶⁴ Lister, M. and Carbone, M. "Integrating Gender and Civil Society into EU Development Policy" in: *New Pathways in International Development: Gender and civil Society in EU Policy*, M. Lister & M. Carbone (eds). Aldershot: Ashgate, pp. 1-16. 2006.

7. BIBLIOGRAFIJA

AUTORI

Carbone, M., N. Nugent - Development Policy in EU Enlargement", (ed). Palgrave: Basingstoke, pp. 242-52. 2004.

Kotevska A. - Croatia's EU Accession: Economic Implications for the Balkan Countries", PECOB, 2013 - <http://www.pecob.eu/croatia-eu-economic-implications-balkan>

M. Lister & M. Carbone (eds) - Integrating Gender and Civil Society into EU Development Policy in: New Pathways in International Development: Gender and civil Society in EU Policy", Aldershot: Ashgate, pp. 1-16. 2006.

Michaux, V. - EU Enlargement: a brake on development cooperation?", The Courier ACP-EU. July-August 2002

Vračar, S. - "Agreement on Free Trade with Russia Expanded", JPM Newsletter, August 2011 - <http://serbia-business.eu/wp-content/uploads/2012/12/agreement-on-free-trade-with-russia-expanded.pdf>

DOKUMENTI I INTERENT IZVORI

Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)
http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf

Anti-dumping, Trade, European Commission -
<http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/anti-subsidy/>

CEFTA after Croatia Joins the EU: Commotion at the Top
<http://bif.rs/2013/12/cefta-after-croatia-joins-the-eu-commotion-at-the-top/#sthash.gTuAZ0tZ.dpuf>

Central European Free Trade Agreement (CEFTA) - <http://www.cefta.int/>

Commission Staff Working Paper, Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union. COM (2011) 668, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, European Commission, Brussels, October 12, 2012
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_rapport_2011_en.pdf

Consolidated version of the Treaty on Functioning of the European Union
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

Council Regulation (EC) No 428/2009 of 5 May 2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:en:PDF>

EU and Serbia: enhanced cooperation rules enter into force”,

Press release, European Commission, Brussels, 31 August 2013 -
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-805_en.htm

Press Release, Trade, European Commission, 10 April 2013 – EU’s trade defence instruments

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=885>

European Commission Humanitarian Aid, Department General

http://ec.europa.eu/echo/funding/finances_en.htm

European Commission

<http://ec.europa.eu/trade/import-and-export-rules/export-from-eu/dual-use-controls/>

European Union External Action - http://eeas.europa.eu/background/index_en.htm

Free Trade Agreements, Regional Development Agency South

<http://rra-jug.rs/en/free-trade-agreements/>

General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf

General Agreement on Trade in Services (GATS) –

Generalised Scheme of Preferences (GSP), Trade, European Commission -

http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm

WTO General Agreement On Trade In Services

http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf

Liberalized Trade, Serbian Investment and Export Promotion Agency (SIEPA)

<http://siepa.gov.rs/en/index-en/invest-in-serbia/liberalized-trade.html#top>

Origin of Goods, Business Community, Customs Administration

<http://www.upravacarina.rs/en/BusinessCommunity/OriginofGoods/Pages/OriginofGoods.aspx>

Official Journal of the European Union

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/march/tradoc_149187.pdf

Principles of the trading system: Understanding the WTO”, WTO

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm

Principles of the trading system”, WTO

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm#seebox

Questions and Answers, Info service, Serbian European Integration Office

<http://www.seio.gov.rs/info-service/questions-and-answers.259.html>

Regulation (EC) No 1905/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 establishing a financing instrument for development cooperation OJ L 378, 27.12.2006

http://ec.europa.eu/europeaid/where/latin-america/regional-cooperation/documents/ec_regulation_dci.pdf

Safeguards, Trade, European Commission

<http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/safeguards/>

Serbia a few steps away from concluding WTO accession negotiations”, WTO, 13 June 2013

http://www.wto.org/english/news_e/news13_e/acc_srb_13jun13_e.htm

Serbia, Free Trade Agreements, European Free Trade Association (EFTA)

<http://www.efta.int/free-trade/free-trade-agreements/serbia>

Single Market, European Commission

http://ec.europa.eu/internal_market/capital/third-countries/bilateral_relations/index_en.htm

Statistical Office of the Republic of Serbia - <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>

The European Consensus on Development Policy 2006/C OJ 46/01

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:046:0001:0019:EN:PDF>

The European Consensus on Humanitarian Aid 2008/C OJ 25/01

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:025:0001:0012:EN:PDF>

The Observatory of Modern Complexity - <http://atlas.media.mit.edu/country/srb/>

Trade policy: EU and WTO”, Trade, European Commission

<http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-and-wto/>

Trade, European Commission

http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-imports-into-the-eu/anti-dumping/index_en.htm